

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

**Finanční poměry šlechty východních Čech pohledem dlužních sporů v nejstarších
knihách nejvyššího purkrabského soudu pražského**

Bakalářská práce

Autor: Tomáš Pavlát
Studijní program: B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání
Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Tikovský, Ph.D.
Oponent práce: doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.



Zadání bakalářské práce

Autor: Tomáš Pavlát

Studium: F20BP0306

Studijní program: B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání, Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Finanční poměry šlechty východních Čech pohledem dlužních sporů v nejstarších knihách nejvyššího purkrabského soudu pražského**

Název bakalářské práce AJ: Financial Conditions of Eastern Bohemia Nobility Seen through Debt Disputes in the Oldest Books of The Supreme Burgrave's Court in Prague

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce si klade za cíl zpřesnit poznání o postavení šlechty vybraného regionu prostřednictvím analýzy frekvence a obsahu případů dlužních sporů před soudem nejvyššího purkrabství pražského. Teritoriálním vymezením předmětu výzkumu je oblast východních Čech. Pracovní postup předpokládá chronologickou posloupnost a snaží se o zachycení přiměřeného vzorku případů v nejstarších dochovaných knihách nejvyššího purkrabského soudu. Výsledkem bude postihu finančních vztahů příslušných šlechticů a zasazení zjištěných údajů do již známých souvislostí historie jednotlivých osob a rodů. Práce tím nabídne další fakta k poznávání trendů ovlivňujících příslušníky elit počátkem novověku.

BOROVSKÝ – Tomáš, CHOCHOLÁČ, Bronislav – PUMPR, Pavel (ed.), *Peníze nervem společnosti, k finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007

LEDVINKA, Václav, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách, finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596*, Praha 1985

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, Praha 1882-1927.

PEŠÁK, Václav, *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953.

BŮŽEK, Václav, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996

Zadávací pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Tikovský, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.3.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci Finanční poměry šlechty východních Čech pohledem dlužních sporů v nejstarších knihách nejvyššího purkrabského soudu pražského vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 11. 4. 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská závěrečná práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 11. 4. 2024

Podpis studenta:

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Ondřeji Tikovskému, Ph.D., za odborné vedení a za cenné rady, které mi poskytl při zpracování tématu bakalářské práce.

Anotace

PAVLÁT, Tomáš. *Finanční poměry šlechty východních Čech pohledem dlužních sporů v nejstarších knihách nejvyššího purkrabského soudu pražského*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 59 s. Bakalářská závěrečná práce.

Práce si klade za cíl zpřesnit poznání o postavení šlechty vybraného regionu prostřednictvím analýzy frekvence a obsahu případů dlužních sporů před soudem nejvyššího purkrabství pražského. Teritoriálním vymezením předmětu výzkumu je oblast východních Čech. Pracovní postup předpokládá chronologickou posloupnost a snaží se o zachycení přiměřeného vzorku případů v nejstarších dochovaných knihách nejvyššího purkrabského soudu. Výsledkem bude postžení finančních vztahů příslušných šlechticů a zasazení zjištěných údajů do již známých souvislostí historie jednotlivých osob a rodů. Práce tím nabídne další fakta k poznávání trendů ovlivňujících příslušníky elit počátkem novověku.

Klíčová slova: šlechta, finance, dluhy, dlužní pŕhony

Annotation

PÁVLÁT, Tomáš. *Financial Conditions of Eastern Bohemia Nobility Seen through Debt Disputes in the Oldest Books of The Supreme Burgrave's Court in Prague*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2024. 59 pp. Bachelor Degree Thesis.

The thesis aims to clarify the knowledge about the status of the nobility of the selected region through the analysis of the frequency and content of cases of debt disputes before the court of the highest Burgrave of Prague. The territorial delimitation of the research subject is the region of Eastern Bohemia. The workflow assumes a chronological sequence and tries to capture a reasonable sample of cases in the oldest extant books of the supreme burgrave court. The result will be the impairment of the financial relationships of the respective nobles and the insertion of the ascertained data into the already known contexts of the history of individual persons and families. The work will thus offer additional facts to learn about the trends affecting members of the elites at the beginning of the modern age.

Keywords: nobility, finance, debts, debt summons

OBSAH

Úvod	10
1 Stav poznání.....	15
1.1 Dosavadní poznání a trendy v hospodářské politice šlechty	15
1.2 Právní kontext.....	17
1.3 Právní způsobilost, věno, formy ručení	18
1.4 Původ pramene	20
1.4.1 Registra půhoná a obselací.....	21
1.5 Společenská hierarchie	22
2 Půhonci a pohánění	24
2.1 Charakterizace půhonů	28
2.1.1 Diviš z Hrádku a na Boharyni	28
2.1.2 Petr Hamza ze Zábědovic.....	31
2.1.2.1 Hamzové ze Zábědovic.....	32
2.1.3 Zárubové z Hustiřan	33
2.1.4 Dobřenští z Dobřenic	33
2.1.5 Kordulové ze Sloupna	36
2.1.6 Estera z Chlumu	38
2.1.7 Hedvika ze Sloupna.....	38
2.1.8 Zilvárové z Pilníkova	38
2.1.8.1 Adam Zilvár z Pilníkova.....	38
2.1.8.2 Hynek Zilvár	39
2.1.9 Rod Pecingárů z Bydžína	40
2.1.10 Mikuláš Sendražský ze Sendražic	42
2.1.11 Trčkové z Lípy	44
2.1.12 Jan z Pernštejna a na Helfštejně	45
2.1.13 Měšťané.....	48

Závěr.....	50
3 Prameny	55
3.1 Nevydané prameny	55
3.2 Vydané prameny	55
4 Seznam použité literatury.....	56
5 Seznam příloh	I
5.1 Příloha A.....	I

Úvod

Finanční poměry šlechty v dějinách českého státu jsou a byly atraktivními tématy mnoha historiků, přestože bádání v této problematice může znemožňovat nedostatek pramenných materiálů, i když jich je v porovnání s ostatními typy údajů více. Závěr 15. století byl dobou změn v hospodářských poměrech šlechty, která byla aktérem hospodářského života, a proto je každý údaj týkající se nejen hospodářských záležitostí velmi podstatným zdrojem pro proniknutí a bližší poznání sledovaného stavu. Práce se zaměřuje na šlechtu, a to jak vyšší šlechtu (pány), tak na nižší šlechtu.¹ Všichni příslušníci šlechty byli při relativně stabilním postavení součástí privilegované skupiny obyvatelstva v proměnlivém světě, přičemž jedním z hybatelů byla ekonomika. Bližší pohled na údaje o finančních operacích, jakkoli se jedná o jednotliviny, dovoluje přiblížit se jak jednotlivým příslušníkům stavů, tak obecným hospodářským trendům.

Krom potřeby peněz jako směnného prostředku bylo možné i jejich další využití. Při jejich dostatku se naskytovala příležitost je půjčovat a později profitovat nejen z navrácené částky, ale hlavně z úroků, které se k obnosu nastrádaly. Na druhé straně dlužník, který pomocí dluhu získal rychle monetární prostředky, musel do jistého data dluh i s úroky splácet. Bohužel ne každý toho byl schopen, nebo ochoten, a proto již v první polovině 16. století je doložena agenda pro věřitele a dlužníky. Díky agendě jsme schopni například částečně nastínit způsob vymáhání dluhu.

Práce se pokouší pomocí pramene provést vyhodnocení vybraných dlužních půhonů, a s pomocí získaných údajů nabídnout další opěrná pomocná fakta k řadě otázek. Díky tomu bude možné nahlédnout nejen do hospodářského života sledovaných jedinců, ale také do jejich vzájemných vazeb, které mezi sebou v oblasti měli. Pro dané období stále platí, že mnozí příslušníci šlechty jsou známí jen z omezených údajů, z nichž každý nabývá na významu. Rovněž platí, že o podstatné části urozených příslušníků dobové šlechty jsme schopni konstatovat pouze fakta k jejich případné majetkové držbě, přičemž ostatní aspekty jejich postavení a ekonomické kondice nám unikají. Připomeňme rozsáhlé dílo A. Sedláčka, v němž defilují stovky rodů řady drobných urozenců s výčtem jejich sídel a mnohdy skromných forem majetku. Tato samostatná fakta zůstávají do značné míry izolovaným údajem. Rovněž hledisko rodopisné je neopominutelné, neboť údaje o genealogii jednotlivých

¹ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*, 2. *Šlechta*, Praha 1994. (Dále jen J. MACEK, *Jagellonský věk...*, 2. *Šlechta*.)

Měšťanskému prostředí se v průběhu analyzování pramene nebylo možné vyhnout, protože některé půhony přímo souvisely s měšťany.

šlechticů se mnohdy rozcházejí a identifikace bývá nejednoznačná, obdobné nejasnosti nastávají v určení životních dat. Údaje výtěžené ze tří dochovaných knih NP mohou posloužit k naznačení důležitých souvislostí hospodářských, rodopisných a vztahových, tedy i mocensko-politických. Pramen zachycuje stav věcí v době, kdy došlo k velké ztrátě v podobě zničení většiny záznamů zemských desek. Dalším smyslem bude vzhled do dluhů a jejich vymáhání, a to nejen u panstva (Pernštejnové), ale především z nižší a drobné šlechty mnohdy se významněji nevzdalující se majetkově svým poddaným a často vlastníci pouze část vesnice, přestože i panské rody byly často chudší než ty rytířské. Pramen skrze právní souvislost v případě vymáhání dluhů spojuje často osoby z různých společenských vrstev, poskytuje tak atraktivně příklady jak nejpřednějších rodů, tak zástupců opačného spektra.

Dluhy jako součást života šlechty jsou samy o sobě neopomenutelnou problematikou, jež si zaslouží pozornost. Mnou zúžené téma se věnuje pouze dluhům, přesněji pŕuhonům, které věřitelé či ručitelé nechali zapsat do register pŕuhonných na nejvyšším purkrabství pražském. Jak mohou být důležité v badatelské činnosti a proč by dochované záznamy měly být dále zkoumány?

Lze jmenovat množství důvodů pro studium tohoto pramenného materiálu. Pro práci byly vybrány ty nejzákladnější:

1. Možnost proniknout do problematiky dluhů šlechty jako takové v její nejjednodušší podobě, tj. zda a proč šlechta dlužila, či jednotlivci z jejích řad byli věřiteli, nebo ručitelé.
2. Možnost pozorování procesu vymáhání dluhu, jeho zapsání, případně „škrtnutí.“
3. Sledování vývoje fenoménu půjčování peněz na úrok,² poměr pŕuhonů, zaznamenávajících úroky vůči ostatním pŕuhonům, které úroky nezaznamenávají.
4. Možnost diferenciaci nejen z hlediska stratifikace, ale také způsobu, jakým jednotlivé postavy využívají zápis pŕuhonů, a vůbec půjčováním dluhů.
5. Získání informací o majetkových, vztahových a stavovských záležitostech pomocí zápisů pŕuhonů.
6. Pozorování specifik, či provázaných vazeb jednotlivých osob a rodů v rámci sledovaného regionu.
7. Možnost sledování dopadu pŕuhonů na finanční zázemí šlechtice.
8. Sledování úpadku drobné šlechty.

² Vladislavské zřízení zemské (1500) umožňuje lichvu – peníze lze půjčit s úrokem – předtím pouze Židé.

9. Pozorování vzniku nového způsobu obživy v podobě šlechticů – rytířů rentiérů, coby nové skupiny šlechticů, a s tím spojená změna mentality části šlechtické obce.
10. Identifikace určité osoby ve sledované době, a s tím související i ostatní informace těsně spojené s tímto bodem, např. místo pobytu či příbuzní zmínění v pramenu.

Základním pramenem práce jsou tzv. registra půhonná. Jednalo se o záznamy, přesněji půhony (od slova pohánět někoho), zaznamenávající spor, týkající se dluhu mezi dvěma osobami. Věřitel poháněl dlužníka nejčastěji za včasné nenavrácení dluhu i s úroky. Registra spadala pod agendu nejvyššího purkrabství pražského a osoby, které knihy register zmiňují, nejsou pouze šlechtického původu. Figurují zde, krom zvučných jmen panstva, také zástupci nižší šlechty, dále měšťané. Z dnešního pohledu jsou zastoupeny nejen fyzické osoby, ale také právnické, např. městské rady. I přesto, že se jedná o administrativní agendu, je nutné si pokládat otázku, jak velkou část reality nám pramen nabízí, a zda jsou fakta v něm obsažená dostatečně věrohodná. Jedná se o pouhé výseky sledované doby a ostatní registra, zaznamenávající půhony v meziobdobí námi sledovaných pramenů, jsou ztracena, a ne vše bylo zaznamenáno.

Časové vymezení tématu je dáno časovým rozsahem pramene. Rozboru byla podrobena registra půhonná³ z let 1509, 1537–1538 a 1541. První polovina 16. století je časem velkých změn pro Korunu českou. Zatímco první zkoumaná registra jsou psána ještě za vlády Vladislava Jagellonského, následující již věkově odpovídají panování Ferdinanda I. Habsburského, mimo jiné také v období, kdy došlo ke ztrátě informačního zdroje během požáru zemských desk v roce 1541. Do Čech proniká renesance a myšlenky humanismu, byť uplatňovat nový životní styl si mohl dovolit jen zámožnější šlechtic a méně majetná nižší šlechta se nezřídkou musela spokojit s žitím na středověké gotické tvrzi, o čemž vypovídá i mobiliář sídel drobné šlechty.⁴

Oblastí, ve které práce zkoumá jednotlivé šlechtické osoby, jsou východní Čechy. Východní Čechy jsou důležitým regionem zemí Koruny české již od pradávna. Díky geografické poloze jsou protkány stezkami směřujícími na Moravu nebo do Slezska, a dále pak do Polska. Již ve středověku zde vznikla pestrá směs různých typů stavů, od nejbohatších pánů až po malé drobné vладыky a zemany. Specifikum představovala také tzv. věnná města⁵

³ Národní archiv Praha (dále jen: „NA Praha“), fond (dále jen: „f.“) Nejvyšší purkrabství v Praze 16. stol. (dále jen „NP“) – 1871 (1919), inventární číslo (dále jen „inv. č.“) 1, signatura (dále jen „sign.“) F 60 (705), kniha (dále jen „kn“) 1.

⁴ Václav BŮŽEK, *Nižší šlechta v politickém systému předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 129–163. (Dále jen V. BŮŽEK, *Nižší šlechta...*, s. 129–163.)

⁵ Více Eva SEMOTANOVÁ – Josef ŽEMLIČKA, *Věnná města*, Praha 2022.

tvořící městská prostředí tohoto kraje. V neposlední řadě je nutné uvést i kláštery, které, byť byly těžce zasaženy či vyvráceny během husitské revoluce, byly významným pozemkovým vlastníkem. V některých oblastech regionu lze pozorovat téměř absenci hradů a s tím spojených koncentrovaných soustav panství. Na severu (Trutnovsko) se nacházely zbytky manského systému.

Aby bylo možné vyhodnotit výše uvedené otázky, použil jsem k výběru užšího okruhu hodnocených osob a operací geograficko-správní hledisko. V průběhu výzkumu jsem pro množství získaných údajů zúžil teritoriální vymezení. Výběrovým kritériem se stala pozemková držba v Hradeckém kraji. Region nemá přesně stanovené hranice a některá panská dominia ho v určitých místech překračují, protože majetky šlechty nebyly omezeny na jeden kraj.⁶ K mapování prostoru autor využívá publikace Augusta Sedláčka: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách a na Moravě díl II. a V.*⁷ Druhý díl zahrnuje oblast na východ od města Hradce Králové až k Orlickým horám na hranici s Kladskem se severním bodem v Náchodě a jižním bodem v okruhu hradů Žampach, Kyšperk, Potštejn a Litice. Zatímco pátý díl, který je nazván Podkrkonoší, sleduje kromě jím jmenovaného kraje v okolí Trutnovska a Jilemnicka také sídla v okruhu Nového Bydžova a Chlumce nad Cidlinou. Součástí je i Jičín, který tvoří severozápadní hranici Podkrkonošského regionu podle A. Sedláčka. Naopak severovýchodně ohraničuje prostor město Broumov.

Pro východní Čechy bylo charakteristické množství statků ve vlastnictví drobné šlechty.⁸ Budiž předesláno, že zvolené prameny ukazují na poměrně zřetelně vymezenou podmnožinu této skupiny, jejíž příslušníci jsou majetkově vázání na Novobydžovsko. V námi sledované době dochází k pauperizaci výše zmíněného spektra společnosti, kterou představila např. Eliška Čáňová: *Zanikání drobných statků na Hradecku*,⁹ která se odráží v hospodářských problémech z hlediska dluhů.

⁶ Z hlediska rozsahu práce bylo však nutné vytyčit sledovanému rozboru hranice skrze prostor. Šlechta však držela statky, které často netvořili souvislé celky. V našem případě mohly majetky jednotlivých příslušníků přesahovat do sousedních krajů Kouřimska, Chrudimska a Boleslavska. Tento fakt skýtá možnost dalšího výzkumu v budoucnu.

⁷ August SEDLÁČEK – Karel LIEBSCHER – Adolf LIEBSCHER. *Hrady, zámky a tvrze království Českého, Díl 2: Hradecko*, Praha 1894. (Dále jen A. SEDLÁČEK – K. LIEBSCHER – A. LIEBSCHER. *Hrady...*, Díl 2: *Hradecko*.)

a August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, Díl 5: Podkrkonoší*, Praha 1895. (Dále jen A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, Díl 5: *Podkrkonoší*.)

⁸ V. BŮŽEK, *Nižší šlechta...*, s. 67.

⁹ Eliška ČÁŇOVÁ, *Zanikání drobných statků na Hradecku*, in *Práce Krajského muzea v Hradci Králové, Hradec Králové 1959*. (Dále jen E. ČÁŇOVÁ, *Zanikání...*)

Pro posouzení jmen vlastníků šlechtických statků východních Čech jsem využil berní rejstříky zpracované Václavem Pešákem,¹⁰ díky kterým bylo možné téměř přesně určit jednotlivé osoby. Dále bylo nutné provést analýzu pramenů. Byl vybrán reprezentativní vzorek v registrech zaznamenaných osob. Časový odstup pramenů (1509, 1537–1538 a 1541) způsobil, že sledované množství osob místy zahrnovalo i dvě generace. Registra z let 1537–1538 nesoucí název *Registra půhonná první Kupidova*¹¹ a registra z roku 1541 podobného jména *Registra půhonná III. Kupidova*¹² mají společného autora, písaře Jana Kupida Popovického z Lovče.¹³ Registra z roku 1509 nenesou v názvu jméno písaře.

Registra byla vedena Nejvyšším purkrabstvím pražským sídlícím na Pražském hradě. Purkrabský soud pak vedl nejvyšší purkrabí pražský, který patřil mezi nejvyšší zemské úředníky a byl hlavou výkonné moci. Předsedal také zemskému soudu v nepřítomnosti panovníka.¹⁴

¹⁰ Václav PEŠÁK, *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953, s. 19–26. (Dále jen V. PEŠÁK, *Berní rejstříky...*, s. 19–26.)

¹¹ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2.

¹² NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3.

¹³ Jana Kupida Popovického z Lovče jmenuje V. Bůžek jako písařského úředníka ve funkci úřadu desk zemských, viz V. BŮŽEK, *Nižší šlechta...*, s. 103.

Bliže k této postavě V. KLECANDA, *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in *Časopis archivní školy VI.*, 1928, s. 88–108. (Dále jen V. KLECANDA, *Přijímání...*, s. 88–108.)

¹⁴ Karolína ADAMOVÁ – Antonín LOJEK – Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Velké dějiny země Koruny české, Tematická řada: Stát*, Praha 2015, s. 136. (Dále jen K. ADAMOVÁ – A. LOJEK – K. SCHELLE – J. TAUCHEN, *Velké dějiny...*, *Tematická řada: Stát*, s. 136.)

1 Stav poznání

1.1 Dosavadní poznání a trendy v hospodářské politice šlechty

Širší povědomí o fungování šlechtických hospodářství, zejména v otázce hospodářských záležitostí týkajících se dluhů, a s tím souvisejících možností jejich umořování, nám poskytuje práce Václava Ledvinky,¹⁵ která se zaměřuje na finanční hospodaření jihočeského rodu pánů z Hradce. Přestože se autor pohybuje především ve druhé polovině 16. století, směřují k němu trendy zachycené naším pramenem.

Základní vhled do problematiky dluhů a světa především nižší šlechty poskytuje také práce Václava Bůžka *Rytíři renesančních Čech*, která mimo charakterizaci nižší šlechty ve společnosti předbělohorských Čech, věnuje také celou kapitolu lichvářským obchodům skrze postavu Bohuslava Malovce z Malovic,¹⁶ který byl jedním z věřitelů pánů z Hradce.¹⁷ Jihočeská oblast je v ohledu prací sledované problematiky probádanější než východní Čechy. Zejména třeboňský archiv poskytuje více pramenného materiálu, a proto je a byl pro badatele atraktivním.

Jiná publikace téhož V. Bůžka – *Nižší šlechta v politickém systému předbělohorských Čech* – se věnuje nižší šlechtě jako celku. Přínos spatřuji především ve II. a III. kapitole, kde se autor zaměřuje na činnost nižší šlechty v lokální a regionální rovině politického systému předbělohorských Čech,¹⁸ kde popisuje finanční aktivity nižší šlechty, zejména typologií úvěrového podnikání označením rytíře – rentiér, přestože zdaleka ne všichni odpovídají prací sledovaným osobám.

Neopomenutelnou prací, přinášející vhled do úrokových operací zejména nižší šlechty, je *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách* od Václava Bůžka.¹⁹ Pro cíle práce je to podstatný zdroj z hlediska většiny osob nižší šlechty zaznamenaných v registrech půhonných, přestože V. Bůžek registra půhonná, coby materiál, nezmiňuje, byť archivní fond Nejvyšší purkrabství pražské používá.²⁰

K lepšímu pochopení hierarchických rozdílů mi posloužila publikace od Josefa Macka *Česká středověká šlechta*, přestože se časově nepohybujeme již ve středověku.²¹ Využil jsem

¹⁵ Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách*, Praha 1985. (Dále jen V. LEDVINKA, *Úvěr...*)

¹⁶ Václav BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*. Praha 1995, s. 106–107. (Dále jen V. BŮŽEK, *Rytíři...*, s. 106–107.)

¹⁷ Práce odkazuje na již zmíněnou práci V. Ledvinky: V. LEDVINKA, *Úvěr...*

¹⁸ V. BŮŽEK, *Nižší šlechta...*, s. 21–89.

¹⁹ Václav BŮŽEK, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989. (Dále jen V. BŮŽEK, *Úvěrové podnikání...*)

²⁰ Tamtéž, s. 201.

²¹ Josef MACEK, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997.

práci věhlasného historika především ke stratifikaci šlechty, kterou označujeme za nižší. V této složce se nachází většina prací sledovaných osob, vyjma jednotlivců, jako byl Jan z Pernštejna.

Publikací, která mapuje členění a vývoj šlechty v práci sledovaném období, je také *Jagellonský věk II.*²²

Jan z Pernštejna je sice jediný žalobce panského stavu v námi sledovaném okruhu osob, ale zasluhuje pozornost již pouze z důvodu počtu jím poháněných osob, které tvoří pestrou škálu postav, odlišných jak sociálním postavením, tak oblastí, odkud pocházejí. Je třeba sáhnout po výsledcích v bádání o Pernštejnech v čele s Petrem Vorlem.²³

Pro zasazení údajů do kontextu východních Čech byla využita publikace kolektivu autorů zabývajících se přímo dějinami prací vytyčené oblasti *Východní Čechy od pravěku do roku 1526.*²⁴ Prací sledovaná šlechta udržuje mezi sebou silné konexe a mnoho sledovaných osob pochází z jediného regionu, či vnitroregionu, jak bude možné dále v práci vypořizovat.

Fungováním šlechtického velkostatku v předbělohorských Čechách se ve své práci zabýval také František Matějek,²⁵ třebaže Morava vykazovala odlišnosti ve skladbě šlechty a mnou jediným identifikovaným příslušníkem, který vlastnil majetky jak v Čechách, tak na Moravě, byl Jan z Pernštejna. Nejen v souvislosti s jeho osobou, spojenou Moravou původem, je záhodno neopomenout ani práci *Peníze nervem společnosti*, která se v kapitole *Finance a moravská společnost* zaměřuje na příjmy šlechty.²⁶ Portfolio příjmů je různorodé. Pro práci jsou nejvýznamnější příjmy z finančních operací,²⁷ zejména půjčky, respektive dluhy.

Obdobnou agendu jako registra půhonná na Nejvyšším purkrabství v Praze vedl také purkrabský soud v rámci purkrabství Hradeckého kraje, což byla instituce v krajském systému

²² J. MACEK, *Jagellonský věk...2. Šlechta.*

²³ Petr VOREL, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999. (Dále jen P. VOREL, *Páni...*)

Další publikací od tohoto autora ke sledovanému období jsou *Velké dějiny země Koruny české VII.*, viz Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české: VII.: 1526-1618*, Praha 2005. (Dále jen P. VOREL, *Velké dějiny...: VII.*)

²⁴ František MUSIL – Ondřej FELCMAN – Jaroslav ČECHURA. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*, Praha 2009. (Dále jen F. MUSIL – O. FELCMAN – J. ČECHURA. *Dějiny...*)

²⁵ František MATĚJEK, *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska: studie o přeměnách na feudálním velkostatku v 2. polovině 15. a v 1. polovině 16. století*, Praha 1959. (Dále jen F. MATĚJEK, *Feudální velkostatek...*)

²⁶ Tomáš BOROVSÝ – Bronislav CHOHLÁČ – Pavel PUMR, *Peníze nervem společnosti, k finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007. (Dále jen T. BOROVSÝ – B. CHOHLÁČ – P. PUMR, *Peníze...*)

²⁷ Aleš VALENTA, *Finanční poměry české šlechty ve druhé polovině 18. století: (chlumecí Kinští v letech 1740-1770)*, Hradec Králové 2006, s. 104. (Dále jen A. VALENTA, *Finanční poměry...*, s. 104.)

ojedinělá. Funkcí soudu se zabýval již právní historik Karel Malý.²⁸ Bohužel cílem jeho bádání byla až 2. polovina 16. století, přesněji její konec.²⁹

Jeho práce zmiňuje autora V. Schulze, který se tematice činnosti soudu a úřednického aparátu věnoval již dříve.³⁰

Finanční poměry šlechty je nutné porovnat vzhledem k vývoji cen na počátku, respektive do 1. poloviny 16. století. Stručně řečeno, je nutné si uvědomit výpovědní hodnotu částek, které se v pŕihonech vyskytují. Při pokusu o porovnání hodnoty peněz vůči trhu práce bylo využito poznatků v publikaci Josefa Janáčka *České dějiny, Doba předbělohorská 1526–1547, kniha I., díl I.*,³¹ zejména ve II. části v 1. hlavě a její 6. kapitole věnující se měnovému vývoji.³²

Nejnovější publikací, věnující se měnové problematice a obchodu i na počátku novověku, je práce *Ceny – Mzdy – Peníze*, jejímž editorem je Martin Musílek,³³ nejvíce pak její kapitoly, zabývající se vývojem mince jako takové, a ceny.³⁴ Třebaže podtitul knihy napovídá, že primárním tématem je ekonomie měst, přináší ke srovnání mnoha podstatných faktů. V neposlední řadě byla pro práci velkým přínosem taktéž nová publikace Jaroslava Čechury, *Luxus na dluh*, kde se zabývá změnou šlechtické mentality a snahou šlechty žít okázalým životem, přestože právě tento způsob života mnohé nakonec dovedl k velkému rozprodeji rodového majetku.³⁵

1.2 Právní kontext

Významná část sledovaných pŕihonů zaznamenává i částku úroku, byť existují i výjimky.³⁶ Pŕijčování peněz na úrok jistě nebylo novinkou, přestože na takové operace bylo

²⁸ Karel MALÝ, *Poznámky k činnosti soudu purkrabího kraje hradeckého na konci 16. stol.*, in: Právněhistorické studie, sv. 28, Praha 1987, s. 45–74. (Dále jen K. MALÝ, *Poznámky...*, sv. 28, s. 45–74.)

²⁹ Přestože instituce byla uznána již roku 1497, tamtéž s. 48.

Pro práci je neopomenutelný fakt, že během uznání funkce purkrabího Hradeckého kraje, byl úřad vybrán pro osobu rytířského původu (v pozici se vyskytla i jména autorem identifikovaná v registrech).

³⁰ Václav SCHULZ, *Soupis register soudu nejvyššího purkrabství pražského*, Praha 1906. (Dále jen V. SCHULZ, *Soupis...*)

³¹ Josef JANÁČEK, *Doba předbělohorská: 1526-1547*, sv. 1, díl 1, Praha 1968. (Dále jen J. JANÁČEK, *Doba...*, sv. 1, díl 1.)

³² Tamtéž, s. 105–111.

Pro práci přínosným zdrojem byly také přílohy z této publikace – nejvíce přílohy č. 3 a 9.

³³ Martin MUSÍLEK ed., *Ceny - mzdy - peníze: Ekonomické myšlení ve středověkých a raně novověkých městech*, Praha 2023. (Dále jen M. MUSÍLEK ed., *Ceny - mzdy – peníze...*)

³⁴ Jan BOUBLÍK, *Zlatá a stříbrná mince v peněžní praxi 14. až první polovina 16. století*, in: M. MUSÍLEK ed., *Ceny - mzdy – peníze...*, s. 185–199.

Viktor POHANKA, *Prolegomena do dějin cen a mezd v Kutnohorském revíru první poloviny 16. století*, in: M. MUSÍLEK ed., *Ceny - mzdy – peníze...*, s. 205–226.

³⁵ Jaroslav ČECHURA, *Luxus na dluh?: zadlužení české aristokracie v letech 1550-1650*, Praha 2023. (Dále jen J. ČECHURA, *Luxus...*)

³⁶ Příkladem takové výjimky je pŕihon Mikuláše Sendražského ze Sendražic, který úroky vůbec nevyčísľuje, ale poskytuje nám cenné informace týkající se otázky věna, viz dále v práci.

nahlíženo jako na nekřesťanskou lichvu.³⁷ Nicméně změnu přinesl již rok 1485, kdy zemský soud povolil úrok do 10 %, respektive zakázal vyšší jak 10 %. I tento zákaz byl brzy obcházen.³⁸ Kodifikaci přineslo až Vladislavské zřízení zemské (dále jen VZZ) v roce 1500, ustanovující maximální výši úroku na výše psaných 10 %, a určující trest pro porušitele. První z register, která podrobujeme rozboru, tedy již spadají do doby působnosti VZZ.

Nad rámec sledované doby ale v kontextu 1. poloviny 16. století je nutné zmínit snížení úrokové míry na 6 % roku 1543, spojené se zdokonalením pravidel v souvislosti s úvěrovými operacemi,³⁹ přestože pokles možné hodnoty úroku na 6 % lze pozorovat v mém výzkumu před rokem 1543. Některé pŕuhony vykazují procento úroku pohybující se okolo 5 %, jak pramen dále v textu potvrzuje.

V průběhu druhé poloviny 16. století dříve zapovídané zúročování křesťanských peněžních pŕujček v českém prostředí zcela zdomácnělo. Lichvářská pŕujčka (foenus), jejíž nedílnou součástí byl úrok (usura), chápaný jako poplatek za použití cizích peněz nebo odměna věřiteli za poskytované výpŕujčky, se postupem času prosazovala na úkor bezúročné peněžní pŕujčky typem sousedské výpomoci (untuum), která pouze v určitých přesně vymezených případech připouštěla zvýšení jistiny o náhradu skutečného utrpení škody nebo ušlého zisku věřiteli (interesse).⁴⁰ Důsledně bezúročný zůstal jediný z užívaných typů z kreditu – kupecký úvěr na odebrané zboží.⁴¹

1.3 Právní zpŕusobilost, věno, formy ručení

Právní zpŕusobilost byla podmíněna osobní svobodou, přičetností, věkem a zachovalostí cti. Pro práci je z tohoto výběru nejpodstatnější věk, jak bude možné dále v textu srovnat v pŕuhonech, kde některé postavy jednají za své mladší sourozence.⁴²

Přestože žena v trestní rovině právní oblasti byla v nevýhodě, v otázce práva majetkového se mužům vyrovnávala,⁴³ což potvrzovalo právo rodinné, zejména věno

³⁷ Nekřesťanskou lichvou se myslí lichva židovská. Židům bylo umožněno pŕujčovat peníze na vyšší úrok, ale i ten byl v roce 1497 v českém prostředí ukotven. Maximální výše úroku se mohla pohybovat v rozmezí od 20–24, 76 %, viz Marie BUŇÁTOVÁ, *Pražští kupci na cestách*, Praha 2013, s. 243.

³⁸ Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ – Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007, s. 222. (Dále jen P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ – J. VOJTÍŠKOVÁ, *Vladislavské zřízení...*, s. 222.)

³⁹ V. BŰZEK, *Úvěrové podnikání...*, s. 16.

⁴⁰ V. LEDVINKA, *Úvěr...*, s. 24.

⁴¹ Tamtéž, s. 27.

Šlechta hrála rozhodující úlohu v procesu zdomácnění, právního zakotvení a státní regulace. Byla hlavním uživatelem úvěru – zájem na jeho vynucení. Srov. V. LEDVINKA, *Úvěr...*, s. 31.

⁴² Takovým příkladem by byl Zdeněk Kordule ze Sloupna. Pokud nedošlo k dostatečné evidenci věku, zjišťovala se dospělost úředně.

Karolína ADAMOVÁ – Antonín LOJEK – Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Velké dějiny zemí Koruny české, Tematická řada: Právo*, Praha 2017, s. 46. (Dále jen K. ADAMOVÁ – A. LOJEK – K. SCHELLE – J. TAUCHEN, *Velké dějiny...*, *Tematická řada: Právo*, s. 46.)

zhmotněné v majetku, penězích a statcích, se kterými měl muž možnost nakládat neomezeně. Žena měla od svých pokrevních příbuzných na věno nárok, okrem výjimek. Výše hodnoty věna byla určena svatební smlouvou. Z nedodání věna mohl ženich rodinu manželky pohnat.

Ženy měly právně zajištěny výhody (uvedeny rovněž ve smlouvě), chránící ženu v případě manželova skonu jako vdovu. Vdovské věno se rovnalo dva a půl násobku věna nevěsty. Takový obnos v penězích nebyl možný vždy nahradit, proto mohlo být zřízeno zástavní právo manželova majetku prospívající manželce. Také bylo možné uvést zápis do zemských desek.⁴⁴ Velmi sdělným příkladem otázky věna, řečeného skrze registra půhonná, je zápis půhonu Mikuláše Sendražského ze Sendražic, viz dále v práci.

Půhon byl pouze odrazem nesplaceného dluhu, zapůjčené částky či sumy, za kterou někdo ručil. V literatuře se lze setkávat s názorem, že šlechta platila své dluhy, jen pokud k tomu byla přinucena, tedy podáním půhonu.

Pro pochopení půhonu je nutné vyjasnit termíny, které se v registrovaných půhonech nacházejí. Tím hlavním je ručení. Ručitel, osoba ručící za klienta (dlužníka) u věřitele, byl uspokojujícím faktorem pro věřitele, že dlužník peníze vrátí, tedy alespoň měl být. Existovaly čtyři formy ručení:

- 1) Ručení osobní svobodou, kdy dlužník v případě nevrácení dluhu byl uvězněn, dokud nebyl dluh splacen.
- 2) Ručení cti, umožňující napadení cti prodlévajícího dlužníka.
- 3) Ručení majetkem, pracující s movitým i nemovitým majetkem, na který se ručilo. Pokud by nedocházelo ke splacení, byl by tento majetek zastaven.
- 4) Rukojemství, vztah rukojmého zavazující ho podáním ruky věřiteli. Pozice rukojmích nesměla být vykonávána vojáky, umělci a ženami, kromě manželek ručících za své manžele. Dále nemohli v rukojemství být lidé právem nezpůsobilí, či neosedlí obyvatelé měst bez nemovitosti.⁴⁵

Rukojemství sloužilo jako prostředek v záležitostech zřízení půjček, či splacení věna, jak lze v registrech sledovat, kdy rukojemství hraje roli ve většině pozorovaných případů.

⁴³ K. ADAMOVÁ – A. LOJEK – K. SCHELLE – J. TAUCHEN, *Velké dějiny...*, *Tematická řada: Právo*, s. 47, viz ženy v půhonech.

⁴⁴ Tamtéž, s. 102.

Věno vdovské mohlo být pojištěno tzv. vznesením, kdy ihned po svatbě byla manželka na statek uvedena a majetek pak byl zástavou na vdovské věno, viz tamtéž, s. 107.

⁴⁵ Tamtéž, s. 115–117.

Zástava samotná měla více druhů.

1.4 Původ pramene

Zatímco nejvyšší purkrabí předsedal zemskému soudu na místo panovníka, tedy u většího soudu zemského, menší soud zemský zasedal v zastoupení purkrabího pražského hradu, místokomorníkem, místosudím a místopísařem.⁴⁶ Vedle předsedy soudu zasedalo také šest rodů, které byly urozené, se svobodnými statky.

Menší soud zemský do 100 kop grošů (dále jen gr.), více pak soud nejvyššího purkrabství, který pak rozhoduje spor o dluhy, rukojemství a jiné, vedl také záznamy dluhů – registra půhonná – místo vyúčtované sumy, skládání a deponování splátek.⁴⁷

Soud purkrabství ůřadoval dle nutnosti. V průběhu času se soud, tedy jeho zasedání, ustálilo. Se soudem purkrabským byl spojen také soud mezní. Soud nejvyššího purkrabství pražského zůstal v činnosti až do vydání nového soudního řádu císaře Josefa II., jeho působnost byla ukotvena 31. května 1783 spolu s ostatními soudy.

Jednání soudu nejvyššího purkrabství a jeho činnost byla zaznamenávána pomocí záznamů do zvláštních knih – register, rozdělených podle obsahu zápisů. Vyjma prvně jmenovaných register půhonných byla vedena následující registra:

1. Registra půhoná a obselací, která zaznamenávají také prací sledované půhony
2. Registra svědomí – pro uchování svědeckví svědků
3. Registra nálezová a výpovědní – nálezy ve přech o dluhy, výpovědi při obesílání a práva stanná
4. Registra výpovědní mezní – výpovědi ve přech o meze a hranice
5. Registra zápisná – smlouvy o dluhy mezi stranami, přiznání a sliby splnit lhůty
6. Registra milosti daní a relací – přípisy od krále nebo místodržících
7. Registra deposití
8. Registra ukazování ku přem
9. Registra registrování jistot a půl léta vědění daní
10. Registra napomenutí
11. Registra roku přidání
12. Registra postavení se do zatčení

⁴⁶ K. ADAMOVI – A. LOJEK – K. SCHELLE – J. TAUCHEN, *Velké dějiny...*, *Tematická řada: Právo*, s. 190–191.

Právní způsobilost, viz tamtéž, s. 46–47.

Právo rodinné, viz tamtéž, s. 102.

Poručnictví nad sirotky, viz tamtéž, s. 106.

Půjčka a Ručení, viz tamtéž, s. 115.

Rukojemství, viz tamtéž, s. 116–117.

⁴⁷ V. LEDVINKA, *Úvěr...*, s. 32.

13. Registra zapsání vězňů
14. Registra komornická
15. Registra zvodů a odhadů⁴⁸

1.4.1 Registra půhoná a obselací

V následujících odstavcích jsem stručně popsal pramen, který byl podroben rozboru. První registra pocházejí z let 1509–1510. Kniha je nově svázaná. Prvních osm listů tvoří rejstřík srovnaný podle abecedy, a to podle počátečního písmene křestního jména strany pohánějící, tedy té, která je původem půhonu. Registrací půhonů byl pověřen Václav Trčka z Vitenče, písař úřadu soudu Nejvyššího purkrabství pražského mezi lety 1509–1527.⁴⁹

Druhá registra se nazývají *Registra půhonná Kupidova I.* z let 1537–1538, přestože nad názvem je nadepsaná zkratka *R. IX.*, což by nasvědčovalo, že se jedná o původně 9. díl. Název je odvozen od písaře, který půhony do register zapisoval. Byl jím Jan Kupido Popovický z Lovče. Úřad písaře vykonával od roku 1537 až do roku 1549. Začátek opět vyplňuje osmnáctistránkový rejstřík. Listy A-R po 20 a S 1-5, K, L, M přeházené. Registra obsahují půhony pro listy dlužní, rukojemství i dobré vůle s hojnými a obšírnými poznámkami týkajícími se dalšího soudního jednání.

Následující registra – *Registra půhonná Kupidova II.* se nedochovala. Využil jsem pro další bádání *Registra půhonná Kupidova III.* z roku 1541. „*Nově vázána dle nápisu na spodní ořízce Třetí Kupidový 1541 zvaná, bývala dle staršího záznamu vázaná v hnědé ozdobné kůži s nápisem do přední desky vtačeným „Půhony léta MDXLI třetí Kupidový“.*“⁵⁰

Iniciála s datem na prvním listě je psaná zlatým inkoustem a zaznamenává jméno prvního původce půhonu Jindřicha Haugnice z Biskupic a na Kopidlně. Zadní strana posledního listu informuje o konci Třetích register Kupidových č. 706, stará sign. F 11.

Navazující dochovaná registra jsou až *Registra půhonná VII. Kupidova* z let 1547–1549, se kterými autor měl v plánu pracovat, ale bohužel by poskytovaly přílišné množství materiálu nad možný rámec bakalářské práce.

Na místě je také srovnání rukopisu obou písařů Václava Trčky z Viteče a Jana Kupida Popovického z Lovče. Oba rukopisy jsou psané písmem humanistickým kurzivním. Pro autora byla čitelnější a úhlednější registra mladší, psaná Janem Kupidem.

⁴⁸ V. SCHULZ, *Soupis...*, s. 10–13.

⁴⁹ V. SCHULZ, *Soupis...*, s. 14–15.

⁵⁰ V. SCHULZ, *Soupis...*, s. 13–15.

1.5 Společenská hierarchie

Registra pŕuhonná zaznamenávají jména všech typů šlechty v otázce jejího rozvrstvení z pohledu diferenciacce na vyšší a nižší šlechtu. Pro lepší vyhodnocení údajů se práce v této kapitole zaměří na její typologii s přihlédnutím ke sledovanému regionu.

Skupinu šlechty se specifickou distinkcí, kterou lze spolehlivě vyloučit z postiženého okruhu osob, jsou knížata a hrabata. Šlechtici s těmito tituly byli většinou považováni za cizince.⁵¹ Ve východních Čechách ale drželi statky synové Jiřího z Poděbrad, nesoucí knížecí a hraběcí tituly udělené císařem Fridrichem III.⁵²

Titulatura pán se v prameni vyskytuje často a příslušníci této vrstvy jsou také pány titulováni při zápisu pŕuhonu. „*Pan Jan z Pernštejna a na Helfštejně pohnal Václava Bořka z Dohalic a na Mokrovousech viniti jeho chce z 2,5 kop grošů úroku ročního pozůstalého dílu jeho, kdež jest rukojmie toliko sámduhý živý pozůstalý v listu hlavním na pergameni na sumu 50 kop grošů sviedčící témuž panu Janovi za Bořka Boharyňského z Hrádku z škod a nákladů.*“⁵³ Jan z Pernštejna je také jedinou osobou v roli pŕuhonce panského stavu východních Čech, kterou registra zaznamenávají. Majetky ve východních Čechách získal již Vilém z Pernštejna. Jan pak zdědil český díl svého bratra Vojtěcha, který zemřel bezdětný v roce 1534.⁵⁴ Nutno také dodat, že panský stav se koncem 15. století uzavíral a šlechta si vymohla privilegium inkolátu, v roce 1500 právně ukotveného ve Vladislavském zřízení zemském, které uvádělo 47 panských rodů.⁵⁵

Termín nižší šlechta zahrnuje tituly rytířské, vladyccké a dále služebné šlechtice jako zemany, panoše a erbovníky,⁵⁶ v neposlední řadě také many a nápravníky.⁵⁷ Pod pojmem nižší šlechta je tedy možné zahrnout vícero způsobů titulace. Během analýzy pramene ale nebylo u některých případů možné ze zápisu pŕuhonu přesně určit, zda se jedná např. o rytíře či vladyku. Záznamy v prameni neobsahují zvláštní distinkční formulaci u nižší šlechty, ale v případě jediného ve vzorku obsaženého příslušníka panského stavu pracují s oslovením pán vždy. „*Petr Dobřenský z Dobřenic pohaní Jaroslava Korduli ze Sloupna, viniti jeho chce z 17,5 kop grošů dluhu spravedlivého, kdež jest zapsal v též sumě listem na papíře Maršovi*

⁵¹ J. MACEK, *Jagellonský věk... 2. Šlechta*, s. 12.

⁵² Tamtéž, s. 13.

⁵³ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 151.

⁵⁴ P. VOREL, *Páni...*, s. 157.

⁵⁵ V. BŮŽEK, *Rytíři...*, s. 7–8.

⁵⁶ Erbovník: „*nejčastěji měšťané toužící po nobilitaci, jež panovník obdařil erbem a predikátem*“, viz tamtéž, s. 8.

O problematiku erbovníků se zajímal také V. Klecanda, viz V. KLECANDA, *Přijímání...*, s. 1–125.

⁵⁷ J. MACEK, *Jagellonský věk...*, 2. *Šlechta*, s. 43.

Dobřenskému z Dobřenic a na Dobřenicích, tak jakž týž list dluhu plněji svedčí, kterýžto list dluhu týž Petr praví míti a dobru voli sobě daný z škod a nákladů.“⁵⁸

Přesnou titulaturu, respektive stavovskou příslušnost, bylo možné dohledat teprve díky literatuře, kdy např. je známo, že rod Dobřenských z Dobřenic byl rodem rytířským.⁵⁹ Za vladyku se obecně udává Václav Donát Přímský z Těchlovic, jehož druhou manželkou byla Eliška z Nežetic, oba figurující v registrech, viz dále v práci.⁶⁰ Jako rytíři jsou dále označováni Otmarové z Holohlav.⁶¹ Název vladyka označoval člena nižší šlechty, který držel svobodně pozemky a poddané,⁶² nebyl také služebně vázán.⁶³ Josef Macek zpracoval tabulku ukazující četnost výskytu slova *vladyka* v právních dokumentech zemského práva v období Jagellonců. V přehledu vycházejícího z Tovačovské knihy Všehrda a Vladislavského zřízení zemského se vyskytuje nomenklatura vladyka vůči rytířům, panošům a zemanům častěji.⁶⁴ Přestože se oslovení používalo více než u zemanů, jmenuje je Starý letopisec ještě roku 1477 při setkání krále Vladislava s císařem Fridrichem III. ve Vídni až po rytířích a zemanech.⁶⁵

Vladyky a zeman, jako označení nižší šlechty, registra netitulují vůbec. Oba začínají zpočátku 16. století postupně mizet nejspíše z důvodu chudnutí této drobné nižší šlechty, kterou již její příjmy ze zemědělství, kterému se věnují, nestačí.⁶⁶

⁵⁸ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 64.

⁵⁹ Jan Maxmilián DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic je cesta dlouhá*, Havlíčkův Brod 1996, s. 14–15. (Dále jen J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*, s. 14–15.)

⁶⁰ Vlastimil MÁLEK, *Dějiny obce Těchlovice na Královéhradecku: (od nejstarších dob do roku 2000)*, Dobřenice 2001, s. 28. (Dále jen V. MÁLEK, *Dějiny...*, s. 28.)

⁶¹ E. ČÁŇOVÁ, *Zanikání...*, s. 123.

⁶² J. MACEK, *Jagellonský věk...*, 2. *Šlechta*, s. 58.

⁶³ V. BŮŽEK, *Rytíři...*, s. 9.

⁶⁴ J. MACEK, *Jagellonský věk...*, 2. *Šlechta*, s. 59.

⁶⁵ Jaroslav PORÁK, *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980, s. 230–595. (Dále jen J. PORÁK, *Ze starých letopisů...*, s. 230–595.)

⁶⁶ V. BŮŽEK, *Rytíři...*, s. 9.

2 Půhonci a pohánění

Práci získaná data nejlépe reflektují vypracované tabulky se základními hodnotami, které bylo možné během rozboru pramenného materiálu získat. Tabulky znázorňují četnost žalobců a poháněných, přičemž jednotlivé subjekty jsem dále rozdělil na fyzické a právnické osoby.⁶⁷ Počet půhonců byl ve všech pozorovaných letech vyšší než počet poháněných. V součtu půhonců a poháněných byla nejmenší hodnota získána z prací prvních sledovaných register z roku 1509 (38 půhonců a poháněných). Důvodem je oproti zbývajícím registrům celkově kratší rozsah, i přesto ale bylo možné vytěžít z prvních register kvalitní vzorek půhonů. Tabulka vykazuje hodnoty počtu půhonů a četností vícekrát poháněného jednotlivce. Také udává četnost zastoupení rodů. Posledními údaji jsou zaznamenána rukojemství a škody a náklady.⁶⁸ Přesná čísla již nechejme tabulce níže, budiž pouze předesláno, že jednotlivci vykazovali až nevídanou propojenost, viz schéma v závěru práce.

Registra 1509

Půhonci (žalobci)	15
Pohánění	23
Půhonci a pohánění – celkem	38
Z toho fyzických osob	37
Z toho právnických osob	1 (HK)

Počet zaznamenaných půhonů	33
Jednou pohánění	11
Vícekrát pohánění	12
Jetřich z Lukavce	2x
Jaromír z Koutů	4x
Jindřich Donát z Těchlovic	2x
Mikuláš Trčka z Lípy	2x
Markéta z Kopidlna	4x

⁶⁷ Přestože je termín právnická osoba vzhledem ke sledované době ahistorický, podle mého názoru vhodně vyjadřuje rozdíl mezi jednotlivými subjekty. Právnickou osobu zde zastupuje věnné město Hradec Králové, přesněji purkmistr a rada, která je však v půhonu žalována jako jeden subjekt.

⁶⁸ Termín rukojemství práce vysvětluje výše. Škody a náklady jsou dle mnou vypořizovaných frází v zápisu půhonů také specifickým obratem. Registra z roku 1509 je ještě nezaznamenávají v takové míře jako registra pozdější, kdy se jeví tento termín jako standardní obrat, který je součástí každého půhonu.

Četnost zastoupení rodů:

Kordulové ze Sloupna	3x
z Koutů (Jaromír a Vilém)	2x
Kdulincové z Ostroměře	2x
Škopkové z Bílých Otradovic	1x
Hamzové ze Zábědovic	1x
Mikuláš Trčka z Lípy	1x
Bavor z Hustiřan	1x

Rukojemství	21
Škody a náklady	14

Obdobným způsobem byla zpracována data z register dochovaných z let 1537–1538. Půhonců i poháněných zde bylo více než u předešlého vzorku, přestože se nejedná pouze o vyšší četnost sledovaných rodů, ale také o větší objem pramenného materiálu. Bylo nutné zpracovat devadesát osm půhonů, považme však, že více jak polovinu půhonů (58) podalo pouze osm osob, z nichž se čtyřiatvaceti půhony dominuje Jan z Pernštejna. Tabulka také uvádí četnost vícekrát poháněných jedinců.

Registra 1537–1538

Půhonci	38
Pohánění	75
Rukojemství	38
Škody a náklady	73
Celkem půhonů	98

Nejvíce osob (i půhonů) pohnal Jan z Pernštejna	24x
Jan Vlk z Kvítkova pohnal	7x
Jindřich Škopek z Bílých Otradovic pohnal	7x
Jindřich Dobřenský z Dobřenic pohnal	4x (z toho 3x stejného)
Jan Starší Trčka z Lípy pohnal	4x (z toho 3x stejného)
Jan Vohyňský z Vohynic pohnal	3x
Jiřík Vlk z Kvítkova pohnal	4x (z toho 2x stejného)

58 (- 8 osob) podalo více než polovinu veškerých půhonů /40	
1 osoba	24x
2 osoby	7x
1 osoba	5x
3 osoby	4x
1 osoba	3x
7 osob	2x
23 osob	1x

Jan mladší Straka z Nedabylic byl pohnán	4x (z toho 2x od stejného)
Zdeněk Dobřenský z Dobřenic byl pohnán	4x
Hynek a Bernart Krušinové z Lichtenburka byli pohnáni	3x (od stejného – Jan Trčka)
Jindřich Švihovský z Rýzmburka a Švihova na Rábí byl pohnán	2x
Jan Zajíc z Hazmburka a na Budyni	3x (z toho 2x od stejného)
Vilém Dobřenický z Dobřenic	4x (z toho 2x od stejného)
Jan Litoborský z Chlumu a na Pecce	2x

Registra 1541

Podobnosti rozborů z let 1537–1538 a 1541 jsou dány krátkým časovým rozmezím, přestože se oproti předešlým podařilo získat menší počet půhonů. Považme ale, že se v předešlých registrech přičinil o zvýšení jejich počtu Jan z Pernštejna. Žalobců bylo

celkem 21. Naproti tomu poháněných 35, přičemž zde figurovala opět jedna právnická osoba. Spatřujeme, že rukojemství hrálo roli již více než u poloviny případů. Škody a náklady, které nejsou často vyčíslené, se čím dál více jeví jako běžný slovní obrat, který již nechybí téměř v žádném půhonu. Nejčastějším žalobcem byl Beneš Bukovský z Hustiřan, pohánějící šestkrát. Následoval jej Jan Dobřenský z Dobřenic, který ale nechal zaznamenat pouze polovinu půhonů. Dalších šest osob již pohnalo pouze dvakrát.

Půhonci	21
Pohánění	34 (z toho 1 právnická osoba)
Rukojemství	18
Škody a náklady	32
Počet půhonů	34

Půhonci (žalobci)	
Beneš Bukovský z Hustiřan	6x
Jan Dobřenský z Dobřenic	3x
Jindřich Haugvic z Biskupic a na Kopidlně	2x
Adam, Mikuláš a Jan Zilvárové z Pilníkova	2x
Mikuláš Pecingar z Bydžína	2x
Jan Krupáč sukna kráječ měštěnin Starého Města pražského	2x
Zikmund Freygut	2x
Petr Bohdanečský z Hodkova	2x

1 osoba	6x
1 osoba	3x
6 osob	2x
13 osob	1x

2.1 Charakterizace pŕuhonŕ

2.1.1 Diviř z Hrádku a na Boharyni

Diviř z Hrádku a na Boharyni byl příslušníkem nižší šlechty držící pozemky v oblasti západního Hradecka, zejména na Nechanicku. Jednalo se o vsi Boharyně, podle které se také nazývala větev Boharyňští z Hrádku,⁶⁹ Homyli, Puchlovice, Trnavu a Zvíkov.⁷⁰ Diviř byl roku 1510 také vlastníkem Dolního Přímu. Nebyl však majitelem celé vsi, nýbrž pouze její části. Druhý díl vsi spravoval Václav Donát z Těchlovic. Diviř poté věnoval také 625 kop gr. českých manželce svého syna Bořka, Saloméň z Hustiřan. Mimo jiné zde existovala dohoda mezi Václavem Donátem z Těchlovic a Boharyňskými z Hrádku o případném prodeji části majetku na Dolním Přímě vlastněném rodem Boharyňských z Hrádku. Pokud by mělo dojít k prodeji, měla mít Eliška z Nežetic,⁷¹ manželka Václava Donáta, právo tzv. forkaufu.⁷² Eliška z Nežetic byla velmi aktivní, pokud se jednalo o majetek a finanční zabezpečení. Nezůstala nezmněna také v registrech pŕuhonných, kde stála v pozici pŕuhonce.

Nejvíce sporŕ, kde Diviř zastával osobu pŕuhonce, bylo s Margetou z Kopidlna.⁷³ Markéta figurovala ve všech Diviřových případech register z roku 1509. Pŕuhon zahrnuje také jiné osoby: „*Diviř z Hrádku a na Boharyni pohnal Margetu z Kopidlna viniti ji z 50 kop grořŕ českých jistiny dílu jejího a k tomu ze čtyř úrokov zadržalých pololetních na tu sumu přířlych kdež týž Diviř sa touž Margetu a za Václavem syna jejího za 100 kop grořŕ českých rukojmě a Bavorovi z Hustiřan a Bořkovi z Dohalic též svým spolurukojměm sa podpora u svrchu jmenovana suma Matŕšovi Čapkovi z Chvojence dáti jest musel.*“⁷⁴ V zápisu se nachází také jméno Václava, syna Markéty z Kopidlna, se spolurukojmými Bavorem z Hustiřan a Bořkem z Dohalic. Provázanost nižší šlechty východních Čech je zde patrná. Boharyňští z Hrádku byli spřízněni s rodem z Hustiřan, viz výře. Pŕuhon zmiňuje jméno Bořka z Dohalic. Mohlo by se

⁶⁹ Existovala také další větev rodu z Hrádku, a to Radíkovských z Hrádku, kteří drželi ves Radíkovice, nacházející se jižním směrem od vesnice Hrádku, viz A. SEDLÁČEK – K. LIEBSCHER – A. LIEBSCHER, *Hrady...*, Díl 2: *Hradecko*, s. 341.

Sledujeme, že podobný osud zchudnutí prožila i druhá větev Radíkovských z Hrádku, držících nedaleké Radíkovice do roku 1514. Tamější tvrř zpusřla a byla prodána dalšími majiteli zvučného jména bratry Petrem (regent českého dominia pánŕ z Pernřtejna) a Hamzou ze Zábědovic roku 1528 městu Hradci Králové, viz tamtéž, s. 341.

⁷⁰ Tamtéž, s. 340.

⁷¹ Srov. Antonín Petr ŠLECHTA ZE VŠEHRD, *Z pravěku do novověku: Díl II*, Praha 1928, s. 95–112. (Dále jen A. P. ŠLECHTA ZE VŠEHRD, *Z pravěku...: Díl II*, s. 95–112.)

⁷² Forkauf z německého Vorkauf, tedy právo nákupu majetku před ostatními, kteří neměli možnost držitele slibu forkaufu předběhnout, viz Jacob GRIMM – Wilhelm GRIMM, *Deutsches Wörterbuch, Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities*. [online], verze 01/23. [cit. 2024-03-26] Dostupné z: <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB?lemid=V13594>

⁷³ V registrech pŕuhonných z roku 1509 je příslušnice rodu z Kopidlna psána jako Margéta, což byla nejspíše jedna z možností odpovídajících dnes křestnímu jménu Markéta.

⁷⁴ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 86.

jednat o Václava Bořka z Dohalic, hejtmána Hradeckého kraje za rytířský stav, avšak Bořek je typické jméno, respektive součást příjmení pro šlechtický rod z Dohalic.⁷⁵

Číslo částek, ze kterých Diviš z Hrádku Markétu z Kopidlna pohání, nejsou s ohledem na postavení Diviše z Hrádku nikterak nízká. Krom již nemalé nedodané jistiny padesáti kgč. (3000 gr. českých) ji viní také z pololetních úroků, a to čtyř. Diviš k dluhu také nechává připsat sumu sto kop gr. českých, které musel zaplatit Matušovi Čapkovi z Chvojence.

První půhon týkající se Diviše z Hrádku v registrech půhonných z roku 1509 zmiňuje Václava z Vrchlábí, kterého Diviš z Hrádku poháněl.⁷⁶ Ostatní půhony se poté odehrávají ve stejném rytmu a jejich zápisy obsahují tytéž postavy. Zdá se, že se jedná o jediný půhon, který nechává Diviš z Hrádku vícekrát zaznamenat.⁷⁷

Diviš z Hrádku byl nejspíše ve finanční tísní, neboť peníze z dluhu potřeboval nutně, čemuž nasvědčuje i fakt, že téměř stejný půhon třikrát opakoval. Diviš neměl spory pouze s Markétou z Kopidlna a Václavem z Vrchlábí, ale také s ostatní šlechtou Hradeckého kraje. Figuruje například při sepsání smlouvy mezi Divišem z Hrádku a jeho synem Bořkem na jedné straně a Šaškem z Jaroměře na straně druhé. Smlouva byla zprostředkována Benešem Sendražským ze Sendražic a Natanaelem Černínem z Černína. Spor počíná v okamžiku, kdy tito zprostředkovatelé chtějí smlouvu vydat.⁷⁸ Vystal také spor Diviše a Bořka z Hrádku s Václavem Zárubou z Hustiřan, Bavorem z Hustiřan a Janem Kordulí ze Sloupna o smlouvu o statku paní Salomény, manželky Bořka, a jejím věnu.⁷⁹ Výmluvný, v otázce dluhů Diviše z Hrádku, je i spor s nejvyšším písařem Mikulášem z Hořic o dluh, kdy je tentokrát poháněn Diviš.⁸⁰ Dále se v prameni objevuje i několik sporů o nezdržení smlouvy. Diviš měl tyto spory například s Martinem Hamzou ze Zábědovic.⁸¹ Další ukázkou, kde lze pozorovat finanční aktivitu Diviše z Hrádku, je spor s Martinem Hamzou ze Zábědovic. Zápis líčí událost, kdy Martin Hamza a Čeněk z Poličan přikázali poslat jistý finanční obnos Divišovi. Ten však částku nepřijal, neboť se jednalo pouze o padesát kop gr. českých, místo požadovaných sedmdesáti kop, Diviš nejspíše požadoval sedmdesát kop za každou cenu, přičemž odmítal

⁷⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, Díl 5: Podkrkonoší, s. 301.

⁷⁶ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 77.

⁷⁷ Poslední Divišův půhon, viz NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 135.

⁷⁸ Josef KALOUSEK a Královská česká společnost nauk, *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, Díl XIII.*, Praha 1894, s. 146. (Dále jen J. KALOUSEK a KČSN, *Archiv...Díl XIII.*, s. 146.)

⁷⁹ Tamtéž, s. 453.

Bořek se zde uvádí jako Radíkovský z Hrádku, přestože se jednalo o jinou větev rodu. Vzhledem ke kontextu povahy sporu, ale není nutné pochybovat, že se jednalo o Bořka Boharynského z Hrádku, syna Diviše.

⁸⁰ Tamtéž, s. 315–316.

⁸¹ Tamtéž, s. 308.

nižší částku přijmout. Zda to byla otázka cti, nebo v tomto případě hrálo roli existenční hledisko, nevíme. Pravděpodobně se jednalo o kombinaci obého.⁸²

Není jisté, zda Diviš Boharynský z Hrádku představuje obraz chudnoucího nižšího šlechtice na přelomu 15. a 16. století. Na základě vypořádaných sporů se lze částečně domnívat, že se rod nalézal ve finanční tísní. Situaci se snažil Diviš řešit pŕuhony, kde se pokoušel získat z dlužníků potřebné obnosy. Přestože se obecně nejednalo pro bohaté panstvo či rytířstvo o vysoké částky, pro drobnou nižší šlechtu, kterou nedokázalo hospodářství uživit, a pro kterou znamenalo další dělení statků chudnutí, se stával každý český groš nepostradatelným. Zda byl takovým typem drobného šlechtice i Diviš nelze s jistotou tvrdit, přestože tomu prameny mohou nasvědčovat. Přes všechny snahy udržet si alespoň nějaké části statků nakonec prodal Divišův syn Bořek roku 1530 Boharyni i s příslušenstvím městu Hradci Králové.⁸³ Prodej také znamenal pro Boharyni ztrátu statutu šlechtického sídla.⁸⁴

Bořek Boharynský z Hrádku naopak kupuje ves Svinišťany: „*Ve vsi Svinišťsnech (původně Svidnišťanech) povstal zámeček v pozdní době. Ves ta patřila na počátku 16. století obci Hradecké a postoupena jest roku 1530 Bořkovi Boharynskému z Hrádku*“.⁸⁵ Téhož roku prodal ves městu Jaroměři.⁸⁶ Pokud porovnáme majetky ostatních nižších šlechticů Hradeckého kraje podle majetkových údajů, které nám poskytují berní rejstříky z roku 1544 a 1620 od Václava Pešáka, dojdeme k závěru, že Boharynští z Hrádku sice nepatřili mezi nejbohatší rytířstvo v kraji, ale nebyli ani nejchudšími.⁸⁷ Berní rejstříky uvádějí u jména Diviš Boharynský z Hrádku sumu 1250 kop gr. českých, kdežto například Albrecht Kordule ze Sloupna 500 kop gr. nebo Václav Donát z Těchlovic, Divišův de facto soused, pouhých 250 kop gr.⁸⁸ Přesto se August Sedláček nemylí, když tvrdí, že: „*Jiná větev, Boharynští z Hrádku měli statky až do 16. věku, ale pro rozplození své veliké upadli v chudobu.*“⁸⁹ Diviš Boharynský z Hrádku se objevuje také v registrech z let 1538, kdy opět stojí na straně pŕuhonce a pohání Zdislava Zvířetického z Vartenberka.⁹⁰ Tato registra řečená Kupidova

⁸² J. KALOUSEK a KČSN, *Archiv...Díl XIII.*, s. 332–333.

⁸³ A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, *Díl 5: Podkrkonoší*, s. 340.

⁸⁴ Tomáš ŠIMEK Tomáš, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1989, s. 46. (Dále jen T. ŠIMEK, *Hrady...*, s. 46.)

⁸⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, *Díl 5: Podkrkonoší*, s. 58.

Pokud by A. Sedláček měl v tomto faktu pravdu, znamenalo by to snad, že Bořek jednoduše některé své pozemky vyměnil za majetek v jiné části kraje.

⁸⁶ T. ŠIMEK, *Hrady...*, s. 46.

⁸⁷ V. PEŠÁK, *Berní rejstříky...*, s. 20.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, *Díl 5: Podkrkonoší*, s. 332.

⁹⁰ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 350.

zmiňují také jméno Jana Boharynského z Hrádku. Jedná se o spor mezi Janem jako pňoncem na straně jedné a bratry Janem a Vítkem z Veselice.⁹¹

2.1.2 Petr Hamza ze Zábědovic

Petr Hamza ze Zábědovic je osobou spjatou s pozicí regenta českého dominia panského rodu Pernštejnů. Jeho úkolem mimo jiné bylo umořovat nabíhající dluhy rodu se zubrem v erbu, byť tuto funkci přijal až dva roky po smrti Jana z Pernštejna, tedy v roce 1550.⁹²

Hamzové byli šlechtickým rodem z východních Čech, původem stejným jako Bořkové z Hrádku, z Miletína, z Poličan, Nopolisští a Zachrašťanští ze Zachrašťan a Dohalskými z Dohalic. Majetkem rodu byla vesnice Plotiště, nacházející se severně od Hradce Králové.⁹³

Petr Hamza ze Zábědovic (1499–1557) byl synem Martina Hamzy ze Zábědovic.⁹⁴ Zatímco Petr Hamza odešel z regionu na Chrudimsko, jeho bratr Hamza na Hradecku zůstal a koupil roku 1548 od Jana z Pernštejna vesnici Světí za 928 kop 44 gr. českých.⁹⁵

Literatura uvádí jeho působení v úřednických službách Trčků z Lípy.⁹⁶ Jediný pňon, který Petr Hamza podává, směřuje na pana Adama ze Šternberka a na Zelené Hoře. Pňon vymáhal pouze jistinu bez úroků, ale přestože je původem pňonu Petr, zdá se, že je v tomto případě pouhým zprostředkovatelem, vymáhajícím dluh pro Jana Trčku mladšího z Lípy a na Opočně. Pokud by tomu tak bylo, lze soudit, že Petr Hamza mohl z Trčků skutečně nějakou úřednickou funkci vykonávat.

Petr Hamza se objevuje v registrech také v pozici ručitele v pňonu původem od Martina Rodovského z Hustiřan, který pohání výše zmíněného Jana Trčku z Lípy a na Opočně. Viní ho z nedodaných pěti úroků (22,5 kop gr.) a 22,5 gr. proležaného,⁹⁷ a dále pak ze 4,5 gr. Martin Rodovský zde vystupuje vedle Petra Hamzy jako ručitel. Není jisté, zda dva pňony, ve kterých Petr Hamza vystupuje, nejsou provázány. Lze se domnívat, že se Petr snaží v prvním pňonu vymoci finanční částku od Adama ze Šternberka pro Jana Trčku

⁹¹ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 357.

⁹² Jan SÍČ, *Hospodaření tří generací rodu pňů z Pernštejna v průběhu 16. století* [online]. Praha 2012 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/42249/120094745.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, s. 47.

Před zavedením úřadu regenta 1550, byla úloha vedení panství svěřena místodržitelům, viz tamtéž.

⁹³ Jan HALADA – František DOUBEK, *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1999, s. 54–55. (Dále jen J. HALADA – F. DOUBEK, *Lexikon*...s. 54–55.)

Plotiště držel i námi sledovaný Petr Hamza, jak je doloženo v zápisech komorního soudce, kde je jako účastník sporu s výše jmenovaným rodem z Hrádku.

⁹⁴A. SEDLÁČEK – K. LIEBSCHER – A. LIEBSCHER, *Hrady...*, Díl 2: *Hradecko*, s. 243–245.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tak dokládají registra pňonná. Považme, že Trčkové z Lípy byli rytíři zrovna tak, jako Hamzové ze Zábědovic, viz Petr VOREL, *Petr Hamza ze Zábědovic a regentská správa pernštejnských dominií v Čechách v letech 1550–1552*, in *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice*, Série C, Pardubice 1996, s. 115–142.

⁹⁷ Proležaný, v tomto smyslu myšleno jako odložený/odročený, viz Josef JUNGSMANN, *Slovník česko-německý*, Díl III., P-R, Praha 1837, s. 673.

mladšího jen proto, aby Jan mohl také splatit jeho dluh, když víme, že druhý půhon Martina Radovského z Hustiřan uvádí Petra Hamzu jako ručitele.

Existuje možnost, že spolu půhony nesouvisí a Petr jednoduše vymáhal peníze od Šternberka v rámci své úřednické funkce u Trčků.

Petr není jediný Hamza ze Zábědovic, jehož jméno registra skloňují. Dalším, přestože v časové návaznosti je předchozím členem rodu zmíněného v registrech, je jeho otec Martin Hamza ze Zábědovic,⁹⁸ který nechal zaznamenat dva půhony. První se váže ke sporu s měšťany města Hradce Králové, které pohnal jako ručitele, a to 5 kop gr. z jistiny, k tomu přičtených úroků půl kopy gr. a zaplacení škod a nákladů.

Dále se poté půhon věnuje rukojemství. Zvláštností prvního půhonu shledávám způsob jeho podání, když namísto poháněných je napsán purkmistr a rada města Hradce Králové nad Labem, a ne přímo osoby, kterých se půhon ve skutečnosti týká. Zdá se jako by autor půhonu očekával, že purkmistr a rada budou řešit půhon za skutečné viníky. Není ani jisté, zda tyto osoby byly skutečnými měšťany požívající plně městských práv, či nikoli, neboť jsou psány jako spoluobytelé, což může vyznívat značně nejasně.

Druhý půhon je naopak velmi stručný a přehledný. Martin Hamza v něm vinil Jakuba z Borového z 5 kop gr. jistiny, k tomu půl kopy úroků a navíc ze škod. Na konci je psaný jako rukojmí (ručitel) Martin Hamza.

Martin Hamza ale není jediným, který pohnal rovnou purkmistra a radu. Obdobně tak učinil také Pavel Nejedlý z Vysoké, i když z jiných důvodů. Pavel a jeho příbuzný Václav⁹⁹ půjčili finanční obnos jistému Janu Mlejnkovi, který byl měšťan a řezník ve městě Hradci Králové nad Labem. Ten nejspíše zemřel a jeho statek poté mělo v držení město, tedy purkmistr a rada. Jak vysvětluje půhon, i dluhy řezníka Jana Mlejnkova přešly na město, které je nesplácelo. Konkrétně se jedná o 25 kop gr. jistiny a zadržného ročního svatojiřského úroku 1,5 kop gr. V neposlední řadě je viní ze škod a nákladů, což je ale v této době běžný obrat téměř všech půhonů.

2.1.2.1 Hamzové ze Zábědovic

Mimo Martina Hamzy a známého Petra Hamzy ze Zábědovic se objevuje jistý Václav Hamza ze Zábědovic v Dlouhých Dvorech. Václav je poháněn Benešem Bukovským z Hustiřan. Jedná se o běžné nezaplacení dluhu ve výši 6,5 kop gr. s úroky 0,5 kopy a 23,5 gr.

⁹⁸ Vzhledem k větší popularitě a atraktivnosti Petra Hamzy jsem se rozhodl uvést jeho jméno jako první.

⁹⁹ Václav Nejedlý z Vysoké, zmíněn také jako původce půhonu mířeného na Zdislava Berku z Dubé na Lipém a Zákupí, který byl nejvyšší kopmistr království a markrabství horních Lužic landfojtem. Tato zmínka je cennou informací, kterou nám registra jsou schopná sdělit, byť v rámci sledované práce se jedná o fakt sekundárního charakteru.

Krom Václava Hamzy pohnal Beneš Bukovský z Hustiřan i jiné šlechtice z východních Čech. Dalším, tentokrát pánem, kterého Beneš pohnal, byl Adam Lev z Rožmitálu a na Blatné. Jeho osobě také odpovídají částky dluhu, jehož jistina je 500 kop, z nichž vypočtený úrok činí 50 kop gr.

Na předchozí pŕuhon navazuje následující, kde je pohnán Jan Zajíc z Hazmburka a na Budyni. Viněn je pouze z úroku 16,5 kop gr. jako ručitel za výše psaného Adama Lva z Rožmitálu.

2.1.3 Zárubové z Hustiřan

Rod vladyků z Hustiřan se dělil počátkem 16. století na Rodovské, Bukovské a Záruby z Hustiřan, přičemž všechny tři větve jsou zde zastoupeny.

Zárubové z Hustiřan jsou zastoupeni hned třemi jmény, byť v jediném pŕuhonu, ve kterém vystupují společně. Jan, Petr a Zdeněk pohání Vaňka Lipského z Lípy, který jim dlužil 50 kop gr., a k tomu připočteného úroku čtvrtletního svatofrantišského v hodnotě 0,5 kop a 15 gr. Čtvrtletní úrok je ve sledovaném množství pŕuhonů téměř ojedinělý. Navíc nelze odhadnout, proč dosahoval 45 gr., když jistina činí, přepočteno na groše, 3000 gr. Pokud by měl být úrok desetiprocentní, činil by 300 gr. (5 kop). Logikou by měl být čtvrtletní poloviční pololetnímu, tedy 150 gr. (2,5 kopy), což také není. Jediným vysvětlením je, že úrok byl nižší a odpovídal pouze 1,5 % za čtvrt roku. Nejspíše se jednalo o roční 6% úrok.

2.1.4 Dobřenští z Dobřenic

Vícekrát jmenovaný Vilém Dobřenský z Dobřenic byl pouze jedním z většího počtu příslušníků Dobřenských z Dobřenic, kteří jsou v registrech zvěčnění.

Nejznámějšími v literatuře sledované doby jsou synové Kunáta IV. mladšího z Dobřenic, řečeného Čáp, který byl projektantem rybníků pro Pernštejny. Byl také zakladatelem větve Valsko-Orelské.¹⁰⁰ Synové Petr a Jindřich se poté píšou na Valých. Oba mají záznam v registrech.

Jindřicha zmiňují registra z let 1537–1538, kdy pohání Jana Straku mladšího z Nedabylic. Chce se vymanit z podpory vůči Mikulášovi Dobřenskému z Dobřenic,¹⁰¹ který ručí na 36,5 kop a 21,5 gr. za Jana Straku mladšího z Nedabylic u Kiliána Černohorského z Dobrušky.¹⁰²

¹⁰⁰ J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*, s. 39.
a Petr VOREL, *Valy nad Labem 1398-1998: stručná historie 600 let obce*, Valy nad Labem 1998, s. 23. (Dále jen P. VOREL, *Valy...*, s. 23.)

¹⁰¹ Nevíme přesně, o jakého Mikuláše se jednalo, ale s pravděpodobností šlo o Mikuláše III. z větve Chvalkovické, viz J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*, s. 103.

¹⁰² NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 35.

V následujícím pŕuhonu lze pozorovat, že v rámci pŕibuzenství v oblasti dluhů neexistovaly rozdíly postupu pohánění, byt' se jednalo v rámci rodu o pŕibuzné. Jindřich pohání Zdeňka Dobřenského z Dobřenic.¹⁰³ Jedná se o nijak specifický pŕuhon. Jindřichovi jde pouze o vrácení částky (20 kop gr.). Tento pŕuhon se opakuje ve stejném znění.¹⁰⁴

Jindřichův mladší bratr, Petr Kunata Čáp, pohání Jaroslava Kordulu ze Sloupna. Ten dluží částku 17,5 kop gr., ale ne Petrovi, nýbrž jeho pŕibuznému Maršovi I. z barchovské linie rodu.¹⁰⁵ Nejspíše existovala dohoda, že Petr nechá tento pŕuhon zapsat, protože Petr vykonával v Praze úřednické funkce, také na úřadu purkrabství na počátku 30. let 16. století, poté byl advokátem v úřadu desek zemských.¹⁰⁶ Měl tedy blíže k úřadům a vyznal se v postupu zapsání dlužního pŕuhonu.¹⁰⁷

Následující pŕuhon z roku 1538 se týká vymanění Petra z rukojemství za Jana Malovce z Pacova a Sedlce, kterého pohání, a za kterého ručil na sumu 22,5 kop gr. u Benjamína z Vlkanova. Proč se snažil z rukojemství vymanit, nevíme. Snad zjistil, že Jan Malovec nebude moct dluh Benjamínovi splatit, a proto se pokoušel z rukojemství vystoupit dříve, než Benjamín podá na Jana Malovce pŕuhon, respektive pravděpodobně by podal pŕuhon na Petra Dobřenského, coby ručitele.¹⁰⁸

Společně vystupují Petr a Jindřich Dobřenští z Dobřenic vůči Janu Strakovi mladšímu z Nedabylic, kterého viní z částky 500 kop gr. jistiny a nedodaného svatojiřského úroku.¹⁰⁹

Sám Petr se v registrech objevuje k roku 1541, kdy pohání Petra Žďárského z Chrastu, viněného ze 7,5 kop gr., částka úroku zde uvedena není.¹¹⁰

Petr byl pohnán Zikmundem Freygutem, viz Měšťané v registrech pŕuhonných.

Vilém Dobřenský z Dobřenic byl opakem ostatních pŕislušníků rodu. Zápis pŕuhonu ho vždy staví do pozice poháněného. Poháněn byl od Zdeňka Kordule, jednajícího tak za svého nedospělého bratra Oldřicha kvůli rukojemství, ze sumy 65,5 kop gr. a úroků za Bohuslava z Dobřenic,¹¹¹ za kterého ručil u otce Zdeňka a Oldřicha Jindřicha Kordule ze Sloupna.¹¹²

¹⁰³ Nejspíše Zdeněk II. z Vivarské větve, viz J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*, s. 30; nebo také Zdeněk III. z větve Březnické, jehož poručníkem byl Petr Kunata Čáp, bratr Jindřicha II., viz tamtéž, s. 33.

¹⁰⁴ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 132; 135.

¹⁰⁵ J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*, s. 60.

Od Marši také kupuje, jako poručník Dobřenice, viz tamtéž, s. 33.

¹⁰⁶ P. VOREL, *Valy...*, s. 23.

¹⁰⁷ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 64.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 97.

¹⁰⁹ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 102.

¹¹⁰ J. HALADA – F. DOUBEK, *Lexikon...*, s. 661.

Petr Žďárský byl syn Oldřicha Žďárského (1491–1492), purkrabího pražského hradu.

¹¹¹ Bohuslav z Dobřenic byl syn Zdislava II., viz J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*, s. 20.

Vilém svého strýce bránil vůči pohnání a zneuctění jeho jména před boleslavským krajským hejtnanem Kunatou Krajířem z Krajku, viz J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*, s. 26.

Václav Dohalský z Dohalic a na Modrovousích viní Viléma z částky 42 kop gr., za kterou za něho ručil u Václava Mandelíka z Chrastu a na Koledějích. Nejspíše byl také pohnán, či měl být pohnán, coby ručitel. Pokoušel se dostat obnos od Viléma zpět, aby jej mohl Mandelíkovi z Chrastu vrátit.¹¹³

Šlechta nebyla jediným stavem, u kterého Vilém dlužil, jak dokazují půhony měšťanů Jiříka Holárka a Václava Klobásy. První byl ručitelem vedle výše psaného Václava Dohalského z Dohalic za Viléma Dobřenského u Václava Mandelíka z Chrastu. Díl dluhu Jiříka, ze kterého Viléma viní, se podobá částce Dohalského a činí 41,5 kop gr. a 23,5 gr. Pravděpodobně byly hodnoty totožné, pouze Václav ji nechal zaokrouhlit.¹¹⁴

Jiřík Viléma viní v jiném půhonu ze 70 kop gr., sumy dosahující mnohem větších čísel než hodnota dluhu 1,5 kop, ze kterého Viléma viní Václav Klobása.

Vilém pocházel z kratonožské linie Dobřenských, kterou založil jeho děd Petr I., v osobě jeho bratra Zdislava II. se dále rod větví na valskoorelskou linii, viz Petr Čáp a Jindřich II., barchovskou linii, viz Mareš I., lhoteckou, viz Václav IV., vinarskou a březnickou.¹¹⁵

Poté, co zemřel Vilémův otec Jan V. v roce 1524, zdědil Vilém část Dobřenic, Kratonohy a Obědovice.

Vilém byl nejen dlužníkem, ale také problémovou postavou celkově. Například roku 1530 byl královskými hejtmany napomínán za jeho lidi, kteří nechtěli pustit Dobřenského faráře Šimona, který měl být knězem také na Bykání. Nedobré vztahy měl i mezi příbuznými Maršem I. z barchovské linie. Dluhy zaznamenané v registrech nebyly nejspíše jediné, které Vilém měl. Musela proto být sepsána smlouva roku 1538, jejímž obsahem bylo postoupení Kratonoh a Obědovic bratrovi Zdislavu V. za 1800 kop. Prodány byly také Dobřenice Maršovi I. za 2450 kop gr. Vilém pak zakoupil Benešovice s Brlohem, přestože i poté měl dluhy, jak svědčí výše psaný půhon Václava Klobásy, který Viléma jmenuje jako Vilém z Dobřenic a na Brlohu.

Nové prostředí Viléma nezměnilo. Obeslal Mikuláše Anděla z Ronovce, který mu měl neoprávněně lovit kapry v Mřenici pod Dobřenicemi. Mezi lety 1541–1542 měl spory s ostatními Dobřenskými.¹¹⁶

¹¹² NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 36.

¹¹³ Tamtéž, s. 195.

¹¹⁴ Václavův díl činil 42 kop gr. a Jiříkův 41 kop a 53,5 gr. bez 6,5 gr. kop, viz tamtéž, s. 195.

¹¹⁵ J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*s. 94–95.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 96.

Ne vždy je snadné osoby v registrech v rámci Dobřenských z Dobřenic identifikovat. Objevuje se zde jistý Jan Dobřenský. Nejpravděpodobněji se jedná o Jana VII. z větve březnické, zemřelého 1542, neboť jeho syn Jan VIII. byl tou dobou neplnoletý.¹¹⁷ Každopádně Jan pohání Pavla Tomka z Čejkova v Dluževsi (Dlouhá Ves) jako ručitele na sumu 50 kop gr. za Zdislava Vojíře z Očedělic. Pavel Tomek je viněn z 5 kop gr., což je 10 % ze sumy, za kterou ručí.

Pohání dále Kryštofa Koče z Dobrše, také jako ručitele za Petra Srbického ze Zálesí, na sumu 55 kop gr. Petr dluží jako ručitel 30,5 kop gr. a 15 gr. jistiny a 1,5 kop a 3 gr. úroku. Úrok zde byl určen pouze na 5 %.¹¹⁸

2.1.5 Kordulové ze Sloupna

Kordulové ze Sloupna jsou šlechtickým rodem původem ze Sloupna u Nového Bydžova. Příslušníci rodu, kteří jsou zaznamenáni v registrech, jsou téměř všichni sourozenci.

Například Purkart Kordule ze Sloupna, který pohání Jindřicha Vencelíka z Vrchovišť 10,5 kop gr. českých a 10 gr., které dal jeho ručitel za Jindřicha Petrovi Kdulincovi z Ostroměře.¹¹⁹

Největším počtem pŕuhonů se vyznačuje Hynek Kordule ze Sloupna, přestože mnoho z nich se věnuje jedné osobě, kterou je Jaromír z Koutů. Pohání jej v prvním pŕuhonu z 2,5 kopy gr. a 20 gr., Jaromíra nejspíše pohání, protože ručil za svého příbuzného Viléma z Koutů. Dále písař zaznamenává tentýž pŕuhon znovu ve zkrácené podobě.

Takovýchto zkrácených zápisů se v případě Hynka nachází více. Hynek takto pohání i Jindřicha z Lukavce nebo Jana z Otradovic.

Jiný Kordule ze Sloupna, Jan, pohnal Hynka Šturma ze Sloupna, jednalo se nejspíše o Hynka Korduli výše psaného. Viní jej z 10 kop gr. a 17,5 gr., které Jan dal za Hynka v rukojemství.

¹¹⁷ J. M. DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC, *Z Dobřenic...*, s. 32.

Pro srovnání, tento pŕuhon pochází z roku 1541 a Jan VII. zemřel následujícího roku. Poručníkem nad Janem VIII. byl prací zmíněný Petr Kunata Čáp z Valtoorelské větve.

¹¹⁸ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 160–162.

¹¹⁹ Ten se v registrech nachází také, viz NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 181. Petr byl vnukem stejnojmenného děda Petra Kdulince z Ostroměře (hofmistr dvora Královského 1457) a synem Beneše, držícího Ostroměř, který zemřel roku 1488 a zanechal dva sirotky, Petra a Ludmilu. Za sirotky spravovali statek jejich strýcové Mikuláš a Jiřík, kteří ale museli kvůli dluhům statek později prodat, viz A. SEDLÁČEK – K. LIEBSCHER – A. LIEBSCHER, *Hrady...*, Díl 2: *Hradecko*, s. 237. A také viz A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, Díl 5: *Podkrkonoší*, s. 121.

Pohání také Václava Přímského z Těchlovic. Zjednodušeně Jan Kordule již nechtěl být ručitel za Václava Přímského vedle Václava Záruby z Hustiřan a Bavora vůči Martinovi Hamzovi, a proto se snaží z ručitelství vystoupit.¹²⁰

Další Kordulové se objevují až v registrech pozdějších z let 1537–1538. První, který se v registrech objevuje a byl písařem zapsán, je Zdeněk Kordule ze Sloupna. Figuruje v zápisu jako původce, ale není v této pozici jediný, nýbrž zastupuje své mladší bratry, kteří jsou toho času neplnoletí a Zdeněk za ně jedná jako zákonný zástupce. Celý půhon je velmi zajímavý, přestože je vcelku komplikovaný. Zdeněk viní Viléma Dobřenského z Dobřenic, jako již jediného pozůstalého ručitele za Bohuslava z Dobřenic, za kterého ručil u otce Zdeňka a jeho bratrů Jindřicha Kordule ze Sloupna.

Synové Jindřicha Kordule jsou zde kromě slova synové označení přesněji také jako „synové a nápadníci“. Mohlo by to nasvědčovat také záměrům zemřelého Jindřicha Kordule. Půhon také uvádí, že Vilém „*až posavad zanedbává dáti zaplatiti všechny částky.*“¹²¹

Následujícím Kordulou je Albrecht, který pohání Haška Zvířetického z Vartenberka a na Smidarech. Hašek Zvířetický je viněn jakožto ručitel za Petra Halíře z Jičíněvsi z 25 kop gr. jistiny, což je polovina částky 50 kop, za kterou Hašek s ostatními, přestože zde je uveden jako živý pozůstalý, ručil za Petra Halíře.¹²²

Podobné jako Zilvárové z Pilníkova, také Kordulové ze Sloupna vystupují jako původci půhonu společně. Tímto způsobem viní Purkhart a Václav Kordulové ze Sloupna. Specifikum tohoto půhonu ale je, že společně s Korduli zde lze vyčíst jméno Kateřiny ze Lhoty. Tyto tři osoby jsou spoluručníci za děti a statek, jak půhon uvádí, po Marši Kulovi z Chotče. Poháněným je Martin Radíkovský z Hrádku a jeho manželka Anna ze Sloupna. Dluh vůči tou dobou již zemřelému Marši Kulovi činí 50 kop gr. jistiny. Úroky půhon neuvádí, dodává pouze obvyklou frázi „ze škod a nákladů“.

Zápis je v registrech zopakován, a to hned pod předchozím výše rozebraným, přestože se v něm objevuje zmínka o úroku, jeho hodnota není vyčíslena.¹²³

Martin Radíkovský z Hrádku pocházel ze stejného rodu jako Boharynští z Hrádku, a stejně jako Diviš a jeho syn Bořek Boharynští z Hrádku byl příkladem chudnutí a mizení drobné šlechty. Provázanost vztahových vazeb v rámci regionu je očividná. Manželkou Bořka

¹²⁰ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 49; 79.

¹²¹ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 36.

¹²² Tamtéž, s. 275.

¹²³ Tamtéž, s. 354–355.

Boharyňského byla již prací vzpomínaná Salomena z Hustiřan. Lze se domnívat, že manželství Martina Radíkovského z Hrádku s Annou z Hustiřan nebylo pouhou náhodou.¹²⁴

2.1.6 Estera z Chlumu

Jedno z řady ženských jmen bylo jméno Estery z Chlumu, která spadá k ostatním ženám zmíněných v práci. Estera z Chlumu a na Čachovicích pohání Jana Odkolka z Újezdce¹²⁵ a na Pečicích, kterého viní ze 3,5 kop gr. a 7,5 gr. jistiny jako ručitele na sumu 50 kop gr. za Václava Lévu z Brozanek a na Vlkově. Dále byl Jan Odkolek viněn z úroků 1,5 kop gr. a 22,5 gr. a také z vyčíslených škod a nákladů 6,5 gr.¹²⁶

Následující půhon zaznamenává tatáž jména. Pouze jistina byla navýšena na 5 kop gr., ale suma, kterou Jan Odkolek za Václava Lévu ručí, zůstává stále na 50 kopách. Zda lze pozorovat spojitost mezi jistinou, která činí 10 % ze sumy, na kterou Odkolek ručí, není jisté. Úroky ani škody vyčísleny nejsou.¹²⁷

2.1.7 Hedvika ze Sloupna

Hedvika ze Sloupna patří mezi ostatní ženy v registrech, a je tak dalším důkazem, že pohánět mohly také osoby ženského pohlaví. Poháněná je Johanka z Čechtice, držitelka statku po svém zemřelém manželovi Petru Pleském ze Sloupna,¹²⁸ který dlužil Hedvice 5 kop gr. Suma po jeho smrti přešla na jeho manželku Johanku. Lze na tomto příkladu pozorovat, že dluhy se po smrti dlužníka převáděly, dědily. Navíc je možné využít zápis půhonu jako důkaz o úmrtí osoby. Klíčové je slovo „niekdy“, tedy někdy, tenkrát v minulosti, což svědčí, že daná osoba už nežije, protože jinak by v tomto případě byl pohnán přímo Petr Pleský ze Sloupna.¹²⁹

2.1.8 Zilvárové z Pilníkova

2.1.8.1 Adam Zilvár z Pilníkova

Významnou postavou, jejíž jméno je upsáno do register půhonných, je Adam Zilvár z Pilníkova (1487–1550), který byl od roku 1540 hejtmanem Hradeckého kraje, přesněji jedním ze dvou.

Registra jej připomínají již dříve.¹³⁰ Zilvárové ze Silbersteinu, nebo také z Pilníkova, jsou šlechtickým rodem vlastnícím majetky v Podkrkonoší v okolí Pilníkova, nedaleko Trutnova. Adam byl schopným hospodářem. Za jeho působení byl Pilníkov, centrum jeho

¹²⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, Díl 5: Podkrkonoší, s. 341.

¹²⁵ Odkolkové z Újezdce, viz J. HALADA – F. DOUBEK, *Lexikon...*, s. 391–392.

¹²⁶ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 37.

¹²⁷ Tamtéž, s. 65.

¹²⁸ Pocházející ze stejného rodu ze Sloupna, jako Kordulové či Heřmaničtí ze Sloupna.

¹²⁹ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 266.

¹³⁰ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 47.

panství, povýšen na městečko roku 1514. V roce 1522 byl Pilníkov vyloučen z manského systému v Trutnově, jehož polovinu v následujících letech Adam koupil.¹³¹

Adam Zilvár z Pilníkova se objevuje vždy jako věřitel a původce. První pŕuhon směřuje na Jiřika Holárka ze tří dvorů, který zdědil dluhy jako ručitel po Václavovi Čapkovi z Chvojence. Jednalo se o jistinu 12,5 kop gr., a k tomu tři připočítaných úroků 1,5 kop gr. 22,5 gr. + 25 kop gr. ze škod a nákladů.¹³²

2.1.8.2 Hynek Zilvár

Příbuzný Adama, Hynek, nejspíše bratr, pohnal Burjana z Řehnic na Valečově. Jedná se o klasický běžný pŕuhon bez jakýchkoli zvláštností. Poháněný je viněn z 50 kop gr. jistiny a 5 kop gr. z pololetního úroku. Nelze opominout frázi ze škod a nákladů. Zde lze na jednoduché matematice spatřovat 10% povolený úrok 50 kop – 100 % z toho 10 % = 5 kop.¹³³

Další pŕuhony týkající se Zilvárů z Pilníkova pocházejí z roku 1541. Adam Zilvár se v této době tituluje jako hejtman, a kromě přídomku z Pilníkova přidává k predikátu také na Trutnově. První pŕuhon viní Salomenu z Hustiřan, která je vdova Bořka Boharyňského z Hrádku.¹³⁴ Ten vyjma majetku zanechal své ženě Salomeně také dluhy. Salomena podle pŕuhonu nebyla dobrou hospodářkou a se statky svého zesnulého manžela nakládala dost svévolně. Navíc dluh nebyl splacen, a to včetně čtyř ročních úroků.

Jistina činila 25 kop gr. pražských a částka nasčítaných úroků dosahovala 10 kop. Podle zákona bylo možné požadovat 10% úrok v průběhu pololetí. Tento příklad počítá se stejnou procentuální hodnotou v rámci celého roku.¹³⁵

Původem pŕuhonu nemusela vždy být pouze jedna osoba, jak dokazuje také následující pŕuhon. Jeho zápis zaznamenává hned tři jména bratrů Zilvárů z Pilníkova, tedy Adama, dále poté Mikuláše a Jana. V roli poháněného zde vystupuje Jindřich Hašištejský z Lobkovic a na Obříství, viněný je z 12,5 kop gr. jistiny s úrokem 7,5 gr. Jindřich Hašištejský byl ručitelem vůči Hynkovi Zilvárovi z Pilníkova, bratra tří výše psaných Zilvárů, za Lacka Smiřického ze Smiřic a na Liblicích, ve smlouvě ručící na 5 kop gr.¹³⁶

¹³¹ Vladimír WOLF, *Malé dějiny Pilníkova: vydáno v roce 2014 k pětistému výročí povýšení Pilníkova na město*, Pilníkov 2014, s. 15–16. (Dále jen V. WOLF, *Malé dějiny...*, s. 15–16.)

Manská soustava byla dříve systémem spravování zemí, na počátku novověku již téměř neexistovala.

¹³² NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 47.

¹³³ Tamtéž, s. 76.

¹³⁴ Bořek je synem Diviše, a spolu s otcem vlastnil polovinu Přína – dnes Dolní Přím, a je příkladem mizení drobné šlechty, viz A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, *Díl 5: Podkrkonoší*, s. 336.

¹³⁵ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 56.

¹³⁶ Tamtéž, s. 178.

Společně figurují i v dalším zápisu, když pohánějí Šebestiána z Weitmile a na Chomutově, který, jak svědčí zápis, je hejtmanem německých lén. Pán z Weitmile byl viněný ze 100 kop gr. jistiny a svatojiřského úroku 10 kop gr., protože byl vedle jiných ručitelem vůči Hynkovi Zilvárovi z Pilníkova za Adama Lva z Rožmitálu a na Blatné.

Ručil Hynkovi na sumu 250 kop gr. nemalé částky odpovídají panskému statutu a společenskému postavení, ale také schopnostem začínajících rytířů rentiérů.¹³⁷

Další z bratrů Zilvárů z Pilníkova, kterého písař zapsal samostatně, je Jan. Jediný půhon, kde se vyskytuje, pohání paní Magdalénu Berčinku z Dubé a Lipého a na Valečově, vdovu po Petrovi z Řehnic, za kterého také ručila. Magdalena je vedle Salomeny z Hustiřan další vdovou, která nesla po svém manželovi dluhy, jež musela splácet.¹³⁸

2.1.9 Rod Pecingárů z Bydžína

Rod Pecingárů z Bydžína je registry zaznamenán, a to z let 1509 a 1541. Ve dvou půhonech zde figurují stejnojmenné postavy otce a syna – Mikuláše Pecingára, zemřelého roku 1516, a Mikuláše Pecingára z Bydžína a na Hradišti,¹³⁹ které se stalo majetkem rodu v první polovině 16. století.¹⁴⁰

Pecingárové nejsou původním českým rodem a objevují se v Čechách v okolí Teplé až v druhé polovině 15. století. Na Plzeňsku je doložen k roku 1472 Osvald Pecingar z Bydžína. Počátkem 16. století byl hejtmanem na Křivoklátě Baltazar. Zatímco Mikuláš Pecingar získal sňatkem s Markétou z Klinštejna majetek, díky kterému skoupil statky na Plzeňsku. Mikuláš zemřel někdy kolem roku 1529 a jeho tři synové si majetek rozdělili do tří větví.¹⁴¹

¹³⁷ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 191.

¹³⁸ Tamtéž, s. 87.

¹³⁹ Myšleno Choustníkovo Hradiště jihovýchodním směrem od Dvora Králové nad Labem, dříve zvané také Heřmanovo hradiště nebo Heřmanův Choustník, viz Ondřej TIKOVSKÝ, *S údělem prosebníka: restituční úsilí šlechty českého severovýchodu potrestané pobělohorskými konfiskacemi*, České Budějovice a Hradec Králové 2013, s. 207. (Dále jen O. TIKOVSKÝ, *S údělem...*, s. 207.)

¹⁴⁰ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 18.

Viz také NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 317.

¹⁴¹ J. HALADA – F. DOUBEK, *Lexikon...*, s. 413–414.

Okolo úmrtí Mikuláše Pecingára z Bydžína existuje mlha nejasností. Jan Halada nechává zemřít až v roce 1529, ale toto datum nekoresponduje s datem *Starých letopisů českých*, které uvádějí, že zemřel již roku 1516: „*tehdy přivezli do Prahy mrtvého Mikuláše P. z B. (už zapáchal) a pohřbili v klášteře u sv. Jakuba. A je pryč; kdyby takových víc ubylo, bylo by v Čechách líp. Byl to akorát dobrý honec a lovec*“, viz J. PORÁK, *Ze starých letopisů...*, s. 403.

Pokud by Mikuláš zemřel roku 1516, nemohl by s jistotou koupit Nechanice roku 1521, jak uvádí K. Kuča, viz Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV. Díl*, Praha 2003, s. 284. (Dále jen K. KUČA, *Města...*, IV. Díl, s. 284.)

Jiné datum úmrtí poskytuje O. Tikovský v knize *S údělem prosebníka*, kde uvádí rok 1519, viz O. TIKOVSKÝ, *S údělem...*, s. 208.

Mikuláš Pecingar je syn stejnojmenného otce, který se ve starších registrech¹⁴² také objevuje. Oblastně byl k Pilníkovu zařazen, protože vlastnil hrad Choustníkovo Hradiště, jinak Heřmanovo, či Heřmanův Choustník.¹⁴³ Mikuláš pohání Víka Pročka z Četně a na Četný, a viní jej z 8,5 kop gr., která za něho Janovi z Bibrštejna dal. Dluh nepočítá s úrokem. Mikuláš se pouze snažil získat obnos od Pročka, když za něho Birbrštejnovi ručil.¹⁴⁴

V jiném půhonu pohání Jiříka Budského z Varnsdorfu a na Oretnově, který je obviněn z 10 kop gr. Opět zde není započítán úrok a lze konstatovat, že se jedná o jednoduchý a ničím zvláštní záznam.¹⁴⁵

Mikuláš Pecingar zakoupil ve východních Čechách městečko Nechanice i s přilehlými vesnicemi Staré Nechanice, Nechanská Lhota, Kunčice a v té době již zpustlou tvrzi Hrádek s přiléhající vesnicí od Jana z Valdštejna za 1000 kop gr.¹⁴⁶ Na Nechanicích seděla také manželka Mikuláše Pecingara, Markéta Míčánová Kokořínská z Klinštejna, a to až do roku 1538. Markéta se také zasloužila o obnovení místní tvrze. Poté byl majitelem Nechanic Mikulášův syn Vilém, sídlící zde mezi lety 1538–1555.¹⁴⁷ Nechanice ale pro Pecingáry nebyly nejspíše nijak zvláště vynášejícím zbožím, protože novobydžovská větev polské stezky byla v 15. a 16. století nahrazena větví procházející Chlumcem nad Cidlinou.¹⁴⁸

Vilémův bratr Mikuláš koupil od Slavatů Choustníkovo hradiště a polovinu Vamberku. Majetek je poté rozdělen mezi jeho tři syny.¹⁴⁹

Registra z roku 1509 zmiňují Mikuláše Pecingára z Bydžína pouze jednou, kdy je původem a poháněným naopak Hanuš z Klinštejna, viz záznam půhonu: „*Mikuláš Pecingar z Bydžína spohnal Hanuše z Klinštejna a v Starém městě pražském ... ho viniti ze 30 kop gr. českých a 13 kop 20 grošů míšeňských jistiny z úroku z 1,5 kop grošů 10 grošů míšeňských zplaceného 7 kop gr. Míšeňských kto z škod a nákladov vše dílu jeho kdež jest jeho rukojmie za Hanuše Subnara Šmejdiře za Sumu hlavní 50 kop gr. českých.*“¹⁵⁰ Zde je možné vidět, jak nekompromisní šlechta byla, pokud se jednalo o oblasti dluhů. Mikuláš Pecingar z Bydžína pohnal Hanuše z Klinštejna, přestože se jednalo o příbuzného jeho manželky Markéty

¹⁴² NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 18.

¹⁴³ O. TIKOVSKÝ, *S údělem...*, s. 207.

Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady..., Díl 5: Podkrkonoší.*, s. 79.

¹⁴⁴ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 317.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 57.

¹⁴⁶ Václav PRAŽÁK, *Nechanice: obrázky ze života a historie města*, Hradec Králové 2018, s. 12.

¹⁴⁷ K. KUČA, *Města..., IV. Díl*, s. 284.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 286.

¹⁴⁹ J. HALADA – F. DOUBEK, *Lexikon...*, s. 414.

¹⁵⁰ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 18.

Kokořínské z Klinštejna. Považme, že sumy, ze kterých Hanuše Mikuláš vinil, nedosahovaly závratných čísel, přesto byly dluhy pro Mikuláše Pecingara nezapomenutelné. Srovnáme cifry dluhů v půhonném zápisu s cenou, za kterou Mikuláš Nechanice i s přílehlým panstvím koupil. Stejnojmenný Pecingárův syn, majitel vsí Sovinky, Újezd, Doubravice a Babice, také vlastník podílu na Kunčicích, jehož majetek činil podle berního rejstříku pro Hradecký kraj z roku 1544 5500 kop gr., což je nezanedbatelná částka. Další syn Vilém, sedící na Nechanicích, disponoval majetkem v hodnotě 4000 kop gr.¹⁵¹ Obvinění blízkých či příbuzných ale netvořilo z hlediska registry zaznamenaných pohnaných osob výjimky.

Krom register půhonných Nejvyššího purkrabského soudu pražského se Mikuláš Pecingar objevuje také v zápisech register soudu komorního. Například roku 1500, kdy král obnovuje řadu zápisů dlužníků, a to i Mikulášovi Pecingarovi z Bydžína na 500 kop. gr.¹⁵²

Pokud zůstaneme u problematiky žen, které se objevují v registrech, nesmíme opomenout ani několikanásobnou vdovu Elišku z Nežetic, která byla mimo jiné manželkou Donáta z Těchlovic. Eliščino jméno se objevuje ve spojení s Janem Litoborským z Chlumu, který zasedal v úřadu purkrabího Hradeckého kraje, a kterého Eliška z Nežetic viní z dluhu 32,5 kop gr. a 20 gr. jistiny a úroku 1,5 kopy a 10 gr. Jedná se o díl na rukojemství (ručitelství) za známého Bořka Boharyňského z Hrádku. Bořek společně se Salomenou z Hustiřan je vlastníkem poloviny vesnice Přín (Dolní Přím). Druhou polovinu vesnice má v držení Donát z Těchlovic a jeho manželka Eliška.¹⁵³

2.1.10 Mikuláš Sendražský ze Sendražic

Půhon zaznamenaný Mikulášem Sendražským ze Sendražic byl velmi podrobný a dosahoval vysoké vypovídající hodnoty, protože krom všeobecných znaků všech ostatních půhonů zde žalobce také uváděl důvody, proč pohání svého příbuzného Beneše. Poskytuje nám informace o otázkách věna, čímž vyplývá, že lze z půhonu vytěžit podrobnosti, které se týkají nejen způsobu vymáhání dluhu. Rozhodl jsem se na základě jeho vypovídající hodnoty uvést celý zápis:

„Mikuláš Sendražský ze Sendražic pohnal Beneše Sendražského ze Sendražic, viniti jeho chce z toho, jakož jest niekdy Jan mladší Sendražský ze Sendražic na podíl svých požíval

¹⁵¹ V. PEŠÁK, *Berní rejstříky...*, s. 25.

¹⁵² „Item pan kancléř JMt ráčil jest dátimemran pět, kteréž mají býti osobám dole psaným: it, Pecingarovi na pět set kop gr.“, viz J. KALOUSEK a KČSN, *Archiv...*, *Díl XVIII.*, s. 333.

„Bez místa. 1499, 10. dubna. – Král vydává dlužní zápis Mikulášovi Pecingarovi a Markétě z Klinštejna. (Fol. 75.)“, viz tamtéž s. 196.

„Item dán jest list Pecingarovi Mikulášovi na V^c kop gr. č. a panie Margethě z Klinštejna od tohoto sv. jirěie do roka bez úroka. Než nezaplatila-li by se ty doby jistina, má potom obyčejný úrok dáván býti. Stalo se letha božieho MCCCCXCVIII^p tu středu před sv. Valerianem.“, viz tamtéž.

¹⁵³ A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, *Díl 5: Podkrkonoší*, s. 341.

2,5 250 kop gr. věna, kteréž jest Žofce z Barchova manželce někdy Jana Staršího Sendražského od téhož Beneše, jakožto dědice a držitele statku po témž někdy Janovi mladším Sendražským dáno býti mělo, jakož pak dluhu polovici 2,5 250 kop gr. Mikuláš Sendražský na díl svůj jí Žofce nechtíce na se škod dopustiti dal. A on Beneš Sendražský jsa držitelem statku po témž Janovi Sendražském, otce svém, a sumy na podíl jeho příšlém 250 kop gr. jí Žofce dáti jest zanedbal. Ani toho neopatřil tak, že Zvieněk a Michal a Jiřík, bratři Černínové z Černína, synové někdy Natanjele Černína z Černína, kterýž jest byl za též věno rukojmě (ručitel), před úrad pur. (purkrabství) jeho Mikuláše Sendražského y tudíž téhož Beneše jsou pohnali a na nich ten druhý díl rozsudkem jsou obdrželi tak, že on Mikuláš Sendražský poloviny druhé sumy na jeho Beneše díl příšlé jim bratřím Černínům i všemi škodami a náklady na to příšlými, tj. vsí sumy 53,5 kop a 16,5 gr. ročních úroků, což z té sumy vzdlužno se dáti má, nejso povinen dáti jest musil. A on Beneš maje tauž sumu peněz za sebe a maje to vieno opatřiti, aby nemiec Mikuláši škody nešli toho jest neučinil on jeho Mikuláše, k tomu jest připravil, pro kteroužto sumu svretuolce on Mikuláš k niemu Benešovi hleděti na nich tu sumu máti chce z škod a nákladů. ¹⁵⁴

Díky půhonu Mikuláše Sendražského ze Sendražic lze nahlédnout do rodinných problémů spjatých s financemi týkajících se věna. Půhon, který Mikuláš nechal zapsat, se rovná krátkému vyprávění, a tím je velmi specifickým. Mikuláš v něm vysvětluje, proč Beneše Sendražského pohnal. Středobodem problému je věno Žofky z Barchova, vdovy manželky Jana staršího Sendražského ze Sendražic. Věno nejprve zdědil Jan mladší Sendražský, ale ten zemřel nejspíše dříve než Žofka z Barchova. Statky Jana mladšího přešly na Beneše, ale část věna, kterou si rozdělil s Mikulášem Sendražským, měl Žofce vrátit, což neučinil.

Mikuláš „nechtíce na se (na sebe) škod dopustiti“ Žofce svoji část věna vrátil. Ručitel smlouvy pojednávající o věnu byl Nataniel Černín z Černína, který tou dobou byl již po smrti, a proto přešlo ručitelství na jeho syny Zdeňka, Michala a Jiříka. Smlouva byla dodržena pouze ze strany Mikuláše. Tím vznikl důvod pro ručitele oba bratry pohnat, což se také stalo, jak Mikuláš prostřednictvím zápisu půhonu sděluje. Mikuláš se také ospravedlňuje, že není povinen zaplatit druhou polovinu věna, kterou Beneš nevrátil, a proto pohaní Beneše, aby mu

¹⁵⁴ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 217–218.

svou polovinu věna dal. Mikuláš by poté mohl tuto polovinu Černínům, coby ručitelům, poskytnout, a tím docílit zrušení pŕuhonu na jeho osobu.¹⁵⁵

2.1.11 Trčkové z Lípy

Významným rodem v registrech jsou také Trčkové z Lípy. Objevují se již v registrech z let 1509–1510.¹⁵⁶ Zde byl poháněn Mikuláš Trčka z Lípy, bohužel není uvedeno, zda starší, či mladší. Vzhledem k úmrtí Mikuláše Trčky staršího právě roku 1509 je nasnadě se domnívat, že se s větší pravděpodobností jednalo o jeho synovce, syna Buriana I. Trčky z Lípy, Mikuláše mladšího, zemřelého roku 1516.¹⁵⁷ Každopádně jmenovaný Mikuláš Trčka z Lípy je dvakrát pohnán od Ondřeje Předbora z Radešína.

Dalším Trčkou, tentokrát z register z let 1537–1538, je Jan, syn Buriana II. Trčky z Lípy, synovce Mikuláše mladšího Trčky z Lípy. Burian II. zdědil majetky po svém bratru Mikuláši, a ty pak přešly na Jana.¹⁵⁸

Jan pohání Hynka a Bernarda, bratry Krušíny z Lichtenburka a na Trutnově, z 12,5 kop a 3 gr. úroků, kterými Jan Trčka ručil u Anny z Petrкова za bratra výše psaných pánů, Jana Krušinu z Lichtenburka.¹⁵⁹

Jan je dále pohání v jistém zápisu, zde jsou viněni z 25,5 kop gr. úroků, kterými ručil u Jaroslava Kapouna ze Svojkova opět za Jana Krušinu. Ve stejném duchu se nese i následující pŕuhon. Mění se pouze jméno osoby, u které Jan Trčka za Jana Krušinu ručil. Tou osobou je Adam Flašar z Dolan.¹⁶⁰

Čtvrtý zápis pŕuhonu již přináší změnu, protože Jan v něm pohání Jana Tetoura z Tetova na Kacově. Tetour je obviněn z 50 kop gr. jistiny a zadržené z pololetního úroku 5 kop gr., které si vypŕučil od Doroty z Veletic. Jan Trčka tedy vymáhá dluh za Dorotu. Není jisté, zda Dorota není tou dobou již po smrti, či zda pověřila Jana Trčku vyřízením.¹⁶¹

Poslední pŕuhon v registrech z let 1537–1538 se týká rukojemství Jana, jinak Andreáše Střezetického ze Střezetice, ručícího na sumu 72,5 kop gr. za skupinu rytířů Dobřenských z Dobřenic. Jmenovitě za Zdeňka, Marše, Václava, Jindřicha Dobřenské z Dobřenic, z nichž je propojen Hynek Náz z Chřenovic na Frýdnavě. Jan Trčka viní Jana Střezetického

¹⁵⁵ A. SEDLÁČEK – K. LIEBSCHER – A. LIEBSCHER. *Hrady...*, Díl 2: *Hradecko*, s. 230–231. Dále poté viz A. SEDLÁČEK, *Hrady...*, Díl 5: *Podkrkonoší*, s. 121.

¹⁵⁶ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 1, sign. F 60 (705), kn. 1, s. 50.

¹⁵⁷ Pavel JURÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014, s. 274. (Dále jen P. JURÍK, *Encyklopedie...*, s. 274.)

¹⁵⁸ Jedná se o majetky Lichnice, Smiřice, Opočno, viz tamtéž.

¹⁵⁹ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 48.

¹⁶⁰ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 49.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 93.

z 14,5 kop a 1,5 gr. jeho dílu na rukojemství za výše psané. Částečně lze také pozorovat vazby mezi jednotlivými šlechtici, kdy Václav Dobřenský z Dobřenic¹⁶² byl, jak púhon uvádí, úředník na Lichtenburce neboli Lichnici, která byla sídlem Jana Trčky z Lípy.¹⁶³

2.1.12 Jan z Pernštejna a na Helfštejně

Jediným žalobcem panského stavu prací pozorovaného regionu byl Jan z Pernštejna, patřící v té době k nejbohatším magnátům v zemi. Již jeho otec dokázal vybudovat obrovská dominia, a to nejen v Čechách, ale také na Moravě. Po smrti Janova bratra, bezdětného Vojtěcha, roku 1534 zdědil Jan panství ve východních Čechách s centrem v poddanském městě Pardubicích, které poté nadále rozšiřoval.¹⁶⁴

Počet dlužníků, které Jan poháněl před purkrabský soud na Pražském hradě, byl velký, a proto jsem se rozhodl vytvořit pro jeho znázornění tabulku, viz níže. Jména v ní uvedená patří předním osobnostem panského a rytířského stavu v českém království i mimo ně, jako například v tabulce prvně uvedený Ondřej Ungád ze Sonnecku, vlastníci majetky i v Rakousích. Jak lze níže pozorovat, částka, kterou dlužili Janovi páni Jošt z Rožmberka, Jan z Vartenberka a na Strakonicích, Jan Holický ze Šternberka, Jan Zajíc z Házmburka, Adam ze Šternberka, Heralt Kavka z Říčan, Fabian Sekerka ze Sedčic a na Lobkovicích, Radoslav Berkovský na Libichavě, Jan Trčka z Lípy a na Vlašimi a rytíři Karel Dubanský z Duban, Zikmund Anděl z Ronovce, Suda Řenecký z Řeneča na Zdechovicích, je stejná, protože jmenovaní jednotlivci byli Janem pohnáni jako ručitelé právě na částku 350 kop 89 kop a 10 gr. Následuje skupinka dlužníků, kteří byli poháněni taktéž ze stejného obnosu: Adam ze Šternberka a na Zelené Hoře, Jan z Roupova, Petr z Roupova, Jan Muchek z Bukova, Jan Karlík z Nežetic, Ladislav Sekerka ze Sedčic a na Lobkovicích. Jak lze také vypočítat, hodnoty, ze kterých Jan z Pernštejna dlužníky pohání, nejsou nicotné. Ve srovnání s částkami nižších šlechticů výše se často jedná až o desetinásobky. Pokud pomineme Václava Bořka z Dohalic, který byl pohnán pouze z úroku 2,5 kop gr., z nejmenší dlužené sumy, byl pohnán Arnošt Černčický z Kácova, a to z 50 kop gr.

¹⁶² Nejspíše jde o Václava IV. z Dobřenic.

¹⁶³ P. JUŘÍK, *Encyklopedie...*, s. 274.

A také viz NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 148.

¹⁶⁴ P. VOREL, *Páni...*, s. 157.

Věřitel	Dlužník	Částka	Úrok
Jan z Pernštejna ručitelé za Albrechta z Gutštejna společně	Ondřej Ugnad ze Sonnecku a na Hluboké ¹⁶⁵	500 kop	35 kop
	Jošt z Rožmberka ¹⁶⁶	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Jan starší z Vartenberka a na Strakonicích	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Jan Holický ze Šternberka	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Jan Zajíc z Házmburka	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Adam ze Šternberka	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Heralt Kavka z Říčan	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Radoslav Berkovský na Libichově	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Jan Trčka z Lípy na Vlašimi	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Karel Dubanský z Duban	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Fabian Sekerka ze Sedčic na Lobkovicích	350 kop 89 kop a 10 gr.	
	Zikmund Anděl z Ronovce	350 kop 89 kop a 10 gr.	

¹⁶⁵ Nejvyšší rada římského, uherského a českého krále Ferdinanda I., nejvyšší štolmistr Ondřej Ugnad ze Sonnecku, ženatý s Bohunkou z Pernštejna (dcera Vojtěcha z Pernštejna, neteř Jana z Perštejna), viz Petr VOREL, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, 2021, s. 152.

¹⁶⁶ Ručitel za Albrechta z Gutštejna – nejvyšší mincmistr vedle Jana staršího z Vartenberka, Jana Hobyckého ze Šternberka, Jana Zajíce z Hazmberka (nejvyšší truksas), viz NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 84.

ručitelé za Albrechta z Gutštejna	{	Kuda z Rjenec a na Zdechovicích	350 kop 89 kop a 10 gr.	
		Adam ze Šternberka a na Zelené Hoře	150 kop 25 kop	
		Jan z Roupova	150 kop 25 kop	
		Petr z Roupova	150 kop 25 kop	
		Jan Muchka z Bukova	150 kop 25 kop	
		Jan Karlík z Nežetic	150 kop 25 kop	
		Ladislav Sekerka ze Sedčic a na Lobkovicích	150 kop 25 kop	
		Václav Bořek z Dohalic a na Mokrovousech		2,5 kop gr.
ručitel za Bořka Boharyňského z Hrádku na sumu 50 kop gr.	{	Václav Bubla z Meziklasi + Václav Stolinský z Kopyšů	250 kop	
		{	Arnošt Černčický z Kacova	50 kop
Jan z Pernštejna za něho ručil u Jeronýma Šlita	{	Markvart Stranovský	250 kop	
		Petr Vencelík z Vrchovišť	50 kop 8,5 kop 23 gr.	

Výše jmenovaný Václav Dohalský z Dohalic, který ručil za Bořka Boharyňského z Hrádku u Jana z Pernštejna, nechal zanést do register také svůj půhon. Viní v něm Viléma Dobřenského z Dobřenic, viz výše. Dobřenského obviňuje ze 42 kop a 23,5 gr., což byla částka, kterou Václav za Viléma ručil u Václava Mandelíka z Chrastu.¹⁶⁷

Jan z Pernštejna nebyl pouhým původcem půhonu, jak uvádí tabulka. Stál také na opačné straně rolí. Byl poháněn Petrem Bohdaneckým z Hodkova. Ten Jana obviňuje

¹⁶⁷ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 195.

z 250 kop gr. českých, které půjčil Johance Zvířetické z Vartmberka, a které je tou dobou Jan poručníkem a držitelem jejích statků.¹⁶⁸

Vyjma Jana z Pernštejna, pohání Petr Bohdanecký také Mikuláše Rendla z Oušavy, částka jistiny činí 250 kop gr. a dosahuje hodnoty 5,5 kop gr. a 15 gr.¹⁶⁹

Petrem poháněn je také Albrecht Šlik z Pasounu a Holejče, nejvyšší komorník a landfojt Dolní Lužice. I zde se projevuje povolený úrok, který je vypočítán z jistiny 50 kop gr. českých, a pololetní úrok tak může být vytyčen na 5 kop gr. Albrecht Šlik je pohnán jako ručitel za Hynka Krabici z Weitmile.¹⁷⁰

Jan z Pernštejna je pohnán jako ručitel za Adama Lva z Rožmitálu a na Blatné Mikulášem mladším Karlíkem z Nežetic, přestože částka, ze které je obviněn, činí pouze hodnotu pololetního úroku 10 kop gr., suma na ručící za Rožmitála je násobně vyšší, dosahující hodnoty 550 kop gr.¹⁷¹

2.1.13 Měšťané

Nejen šlechta, ať už vyšší či nižší, mohla půjčovat nebo dlužit peníze. Tento fakt dokládá také řada jmen z nešlechtického městského prostředí měšťanstva. Byť měšťanstvo vystupuje vždy v interakci se šlechtou.

Příkladem je Jan Kropáč, soukeník a měšťan, přesněji, jak uvádí konkrétní půhon, „sukna kráječ a měšténín“ Starého Města pražského. Jan Kropáč pohání Jana Straku staršího z Nedabylic a na Studnicích. Viní jej z 6,5 kop gr. jistiny jako ručitele na 12,5 kop gr. za Jana Straku mladšího z Nedabylic.¹⁷²

Tento soukeník pohnal také Jakuba Libovického z Libovice, obviněného ze 16 kop gr. a 19 gr. jistiny. Zápis půhonu neinformuje o úrocích.¹⁷³ Osoby nehonosící se šlechtickým predikátem nepocházely pouze z pražského souměstí. Důkazem toho je půhon Václava Klobásy na Horách Kutných, tedy z Kutné Hory. Václav pohání Viléma Dobřenského z Dobřenic a na Brlohu. Rytíř s čápem v erbu Václavu Klobásovi dlužil, jak zápis uvádí, 1,5 kopy gr. českých, částku velmi malou v porovnání s ostatními.¹⁷⁴

Vilém Dobřenský z Dobřenic měl evidentně rozpůjčováno u více měšťanů, jak ukazují dva půhony Jiříka Holárka ze Tří korun a na Novém Kolíně nad Labem vůči Vilémovi,

¹⁶⁸ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 170.

¹⁶⁹ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 251.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 252.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 155.

¹⁷² Tamtéž, s. 71.

¹⁷³ Tamtéž, s. 72.

¹⁷⁴ Na téže stránce register je také půhon jiného měšťana Starého města pražského, ten ale do sledovaného regionu nepatří, viz tamtéž, s. 75.

za kterého měšťan ručil u Václava Mandelíka z Chrastu na Koledějích. Jan Holárek Viléma viní z částky 41,5 kop gr. a 23,5 gr.¹⁷⁵

Druhý půhon již rukojemství nezmiňuje, stejně tak nesděljuje nic o úrocích. Udává pouze jistinu dluhu viníka v hodnotě 70 kop gr.¹⁷⁶

Jiřík Holárek byl také sám pohnaný, a to Adamem Zilvárem z Pilníkova, viz Zilvárové z Pilníkova.

Vilém nebyl jediným měšťanem pohnaným Dobřenským z Dobřenic, tím dalším byl Petr Dobřenský z Dobřenic a na Valech, kterého pohnal Zikmund Freygut od Zlaté Trouby, měšťan Starého Města pražského. Petr byl pohnán ze 7,5 kop jistiny, a k tomu připočteného proležalého z 3,5 kop a 7,5 gr., jako ručitel na sumu 15,5 kop gr. za Jana Straku mladšího z Nedabylic.¹⁷⁷

Spojitost s osobami měšťanského stavu má i půhon Jaroslava Kapouna ze Svojkova a na Běruničkách směřující proti Janu mladšímu Krupému z Probluze, kterého viní ze sumy 60,5 kop a 20,5 gr., na kterou ručil u Jana Nosa z Vojtovic, měšťana Starého Města pražského.¹⁷⁸

¹⁷⁵ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 152.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 153.

¹⁷⁷ Jan mladší Straka z Nedabylic byl úředníkem na Blatné, jak dosvědčuje půhon, ve kterém je Jan Zdeňkem Zručským z Chřenovic poháněn. Zdeňk byl jeho ručitelem u Zdislava Dobřenského z Dobřenic. Za Jana Straku mladšího ručil také Jan Vlkovský z Vlkovic, také Straku pohánějící, když podobně jako Zdeňk Zručský se chce vyvadit z ručitelství, viz NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 3, sign. F 11 (706), kn. 3, s. 177.

¹⁷⁸ NA Praha, f. NP – 1871 (1919), inv. č. 2, sign. F 60 (81), kn. 2, s. 43.

Závěr

Rozbor register půhonných byl bezesporu pouhým drobným nahlédnutím do hospodářského života šlechty na počátku raného novověku. Skrze sledovaný pramen nelze očekávat velký průnik do hospodaření, ale také do soudního systému. Není možné detailněji odpovědět na otázky, jakým způsobem byl spor ukončen, tedy zda došlo k mimosoudnímu vyrovnání, či zda a jak byl obžalovaný dlužník potrestán, přestože díky dosavadnímu poznání v literatuře víme, že například Adam Lev z Rožmitálu byl nucen pro dluhy rozprodat rodový majetek a uchýlit se před věřiteli do zahraničí.¹⁷⁹

Bohužel kvůli ztrátě pramenného materiálu při požáru v roce 1541 nejsme schopni pro první polovinu 16. století doplnit údaje o obsahu register, a tím vytvořit ucelenější obraz dlužní problematiky sledované doby.

Obtíže, na které práce v mnoha bodech naráží, pramení z nedostatku informací všeho druhu ke sledované problematice vůbec. Samozřejmě, že pokud se jedná o známější osobnosti, častěji panského stavu, je nedostatek pouze dílčí a pramen poskytuje důležité doplňující informace. Většina jmen nižších šlechticů ovšem nepatřila mezi nejznámější. Jednalo se o nižší regionální šlechtu, žijící v mnoha případech usedlým životem na malé tvrzi ve vesnici, kterou ani nemusela vlastnit celou. Někteří jednotlivci však mohli zastávat nějakou úřednickou funkci při úradech v Praze,¹⁸⁰ či v našem případě Hradci Králové, nebo na větších panstvích. Nemáme u některých z nich téměř žádné zmínky, a proto jsou vytěžené znalosti z rozboru register zásadními na cestě za bližším poznáním této sociální skupiny. Každá připomínka jména těchto jednotlivců je velmi cenná a obzvlášť, pokud ji lze použít v komplexnějších souvislostech.

Díky rozboru půhonů bylo možné částečně rekonstruovat konexe, které mezi sebou nižší šlechta měla. Až neuvěřitelnou míru propojenosti vykazují vztahy mezi jedinci v registrovaných půhonech z let 1509. Skrze řetězení půjček a splátek bylo možné vytvořit jediné schéma, které zahrnuje téměř všechna jména sledovaného regionu. V mnoha případech hrálo roli také rukojemství, kdy jeden ručil za druhého a byl kvůli němu také pohnán, a tímto způsobem se pomyslná síť vazeb rozpínala. Velké schéma připomínající pavučinu jsem se rozhodl rozdělit na menší schémata, znázorňující pak užší propojení mezi určitými jedinci. Jsem si plně vědom, že velké schéma je do značné míry umělým spojením všech jednotlivých jmen, a zda se jednotlivci opravdu znali všichni, není zcela jasné, dnes bychom řekli, že byli tzv. „známí našich známých“. Mnoho těchto nižších šlechticů pocházelo z oblasti

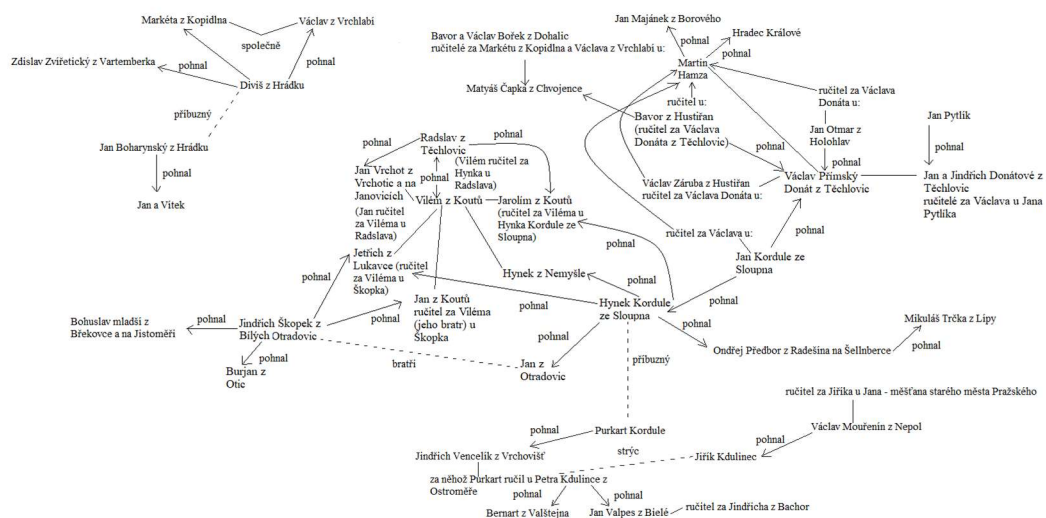
¹⁷⁹ V. LEDVINKA, *Úvěrové podnikání...*s. 25.

¹⁸⁰ Nižší šlechta často tvořila písařský aparát ve správě země.

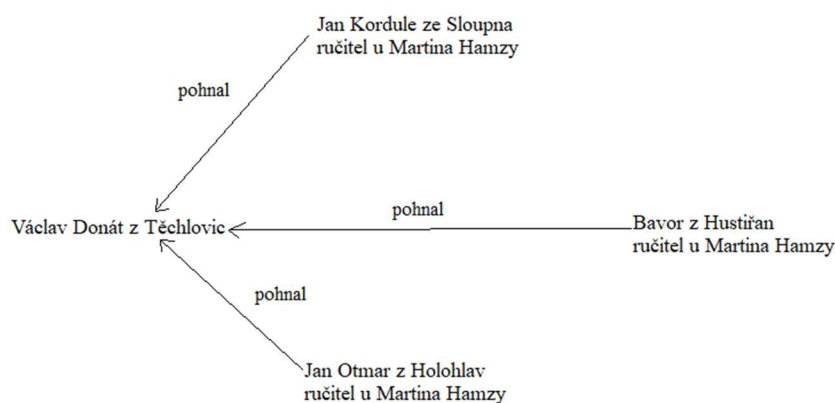
Novobydžovska, Nechanicka a obecně spíše z regionu směrem na západ od Hradce Králové. Půhony z let 1537–1538 a 1541 již takovou míru propojenosti nevykazují, byť dílčí vazby je možné pozorovat. Velkou propojenost bylo možné očekávat u Jana z Pernštejna a Trčků z Lípy, ale také u Dobřenských z Dobřenic, at' se jednalo o Petra Čápa Dobřenského z Dobřenic, který zastával úřednické funkce v pražském souměstí, nebo o problémového příbuzného Viléma, který byl spíše dlužníkem než žalobcem.

Schéma znázorňující propojenost osob v registrech z roku 1509

1. Velké schéma



2. Osoby vázané na Václava Donáta z Těchlovic



3. Tabulka znázorňující vazby mezi vybranými osobami z velkého schématu

celkově	1.	Ručitelé za Markétu z Kopidlna u Matyáše Čapka z Chvojence
		Bavor z Hustiřan (taktéž ručitel za Václava Donáta z Těchlovic)
		Václav Bořek z Dohalic
		Diviš Boharyňský z Hrádku
	2.	Ručitelé za Václava Donáta z Těchlovic u Martina Hamzy ze Zábědovic
		Bavor z Hustiřan
		Václav Záruba z Hustiřan
		Jan Kordule ze Sloupna
		Jan Otmar z Holohlav
	3.	Ručitelé za téhož Václava Donáta u Jana Pytlíka
		Jan Donát z Těchlovic
		Jindřich Donát z Těchlovic

4. Osoby vázané na Viléma z Koutů

Ručitelé za Viléma z Koutů	Jarolím z Koutů u Hynka Kordule
	Jan z Koutů u Jindřicha Škopka
	Jetřich z Lukavce u Jindřicha Škopka
	Jan Vrchot z Vrchotic u Radslava z Těchlovic

Mimo propojenost jednotlivých osob, kterou lze díky registrům sledovat, nám půhony poskytují hodnoty částek, ze kterých byli pohánění žalováni. Nepokoušel jsem se ani vytvářet průměr všech udávaných čísel, protože se domnívám, že by nejspíše neměla nijak velkou vypovídající hodnotu. Jednotlivé půhony totiž obsahují různé typy částek najednou, jedná se zejména o jistiny a úroky, nebo sumy, za které ručitelé ručili. Číslo by navíc zkreslovaly sumy, ze kterých poháněl ostatní Jan z Pernštejna. Dalším důvodem, proč jsem se nepokusil vytvořit schéma, či tabulku reflektující celkový přehled těchto hodnot, je změna maximálního procentuálního úroku, jak již výše v práci uvádím. Nicméně abychom byli schopni částky alespoň s něčím srovnávat, rozhodl jsem se zde alespoň uvést ceny základních komodit jako je například obilí. Jako příklad pro srovnání použiji půhon měšťana Jiříka Holárka, mířeného na Viléma Dobřenského z Dobřenic, z roku 1541. Jiřík, jako ručitel za Viléma, jej poháněl ze 41,5 kop a 23,5gr. (celkem 2513,5 gr.). Krom ovsu, jehož cena za korec začala roku 1539

klesat, rostly ceny ostatních druhů obilí dále.¹⁸¹ Většinou jsou ceny za korec v literatuře uváděny v gramech stříbra. Pokusil jsem se je tedy přepočítat přibližně na groše skrze hodnotu zrna, obsaženém v groši ve sledované době.¹⁸² Korec žita vyšel po přepočtech na 13 gr., výrazně levnější ječmen na 5 gr. a dražší pšenice na 13,5 gr. Jsem si plně vědom nejednotnosti objemu korců v Českém království, tyto ceny za korec jsou uváděné v Kutné Hoře. Dovolím si tedy přepočet částky, kterou uvádí půhon na počet korců žita, které by bylo možné za ní pořídit. Poté by se tedy jednalo o přibližně 193 korců žita. V rozboru vypořádané částky se velmi často podobaly té, ze které je poháněn Vilém Dobřenský. Díky tomuto srovnání vidíme, že se nejedná o malé částky, jak by se mohlo na první pohled zdát.

Dále můžeme částky srovnat pomocí majetku uváděného v berních rejstřících.¹⁸³ Tak například Petr Hamza vykazuje v rejstřících majetek ve výši 1000 kop gr. (60000 gr.) a v půhonu, kde pohání Martina Rodovského z Hustiřan, jej viní z 22,5 kop gr. a 22,5 gr. (1372,5 gr.). Po výpočtech zjistíme, že částka v půhonu činí přibližně pouze 2,29 % z hodnoty majetku, uváděném v rejstřících. Vidíme tedy na tomto příkladu, že ve srovnání s vyčísleným majetkem jsou hodnoty částek nevýrazné. Pokud ale vybereme jako příklad Mikuláše Sendražského ze Sendražic, jehož majetek dosahuje 600 kop gr.¹⁸⁴ (36000 gr.), a který pohnal Beneše Sendražského z 250 kop gr. (15000 gr.), poté dosahuje hodnota v půhonu 41,66 % majetku Mikuláše. I přesto, že se jedná o ojedinělý případ, dokazuje, že pro některé bylo vymožení půhonu mnohem podstatnější než pro jiné.

Půhonná registra, pokud je zkoumáme samostatně a separátně od ostatního pramenného materiálu, nám nejsou schopna poskytnout nijak komplexní obraz sledované problematiky dluhů. V předkládané práci se poté může zdát, že se jedná pouze o výtržky, na jejichž základě není možné utvořit ucelenější náhled do finančních poměrů šlechty, přesto skrze jednotlivé půhony můžeme docházet k dílčím drobným závěrům.

Na základě pozorování četnosti jmen a částek, které se v půhonech objevují, se domnívám, že v základě rozboru půhonů z roku 1509 nelze tvrdit, že by půhonci byli šlechtici rentiéry takového formátu, jak je definuje Václav Bůžek.¹⁸⁵ Částky v registrovaných půhonech tomu nenasvědčují. V mnoha případech se jedná o dílčí půjčky, které nebyly opakovaně vráceny, a proto se půhon mnohdy obdobně opakoval také. Způsob vymáhání dluhu byl procesem, který na sebe vázal v průběhu více aktérů. Dluh nebyl vymáhán pouze

¹⁸¹ M. MUSÍLEK (ed), *Ceny-Mzdy-Peníze...*, s. 208–210.

¹⁸² J. JANÁČEK, *Doba...*, sv. 1, díl 1, s. 261.

¹⁸³ V. PEŠÁK, *Berní rejstříky...*, s. 24.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 2.

¹⁸⁵ V. BŮŽEK, *Úvěrové podnikání...*, s. 49–77.

od dlužníka, ale také od ručitelů, kteří ručili za dlužníka na určitou částku. Žalobci pak skýtala možnost pohnat nejen dlužníka, ale také ručitele. Také tento fakt spojuje jednotlivé osoby do vzájemných řetězců vazeb, což vykazují půhony zejména z roku 1509, viz výše.

Půhony určitým způsobem odráží majetkové a sociální postavení v rámci společenské hierarchie. Lze pozorovat markantní rozdíl v částkách uvedených zápisy dluhů u Jana z Pernštejna a regionální drobnou nižší šlechtou, jako byl například Diviš Boharyňský z Hrádku, Mikuláš Sendražický ze Sendražic, nebo Vilém Dobřenský z Dobřenic. Nejedná se o nijak nečekaný závěr, ale spíše o doplňující informaci ukazující velké majetkové a sociální rozdíly v rámci jedné společenské skupiny šlechty.

Pouze na základě rozboru půhonů nelze pozorovat zanikání drobné šlechty jako takové. Jsme schopni ale pozorovat snahu nižších šlechticů pokusit se vymáhat i relativně nízké finanční obnosy od svých dlužníků, a to opakovaně, protože se sami pokouší zaplatit svůj dluh vůči jiným jim podobným. I přes pokus o srovnání hodnot částek, není možné s jistotou tvrdit, jak moc podstatné bylo vymožení dluhu pro drobnou šlechtu. Uvažme však, že každá informace poskytnutá prameny o drobném regionálním šlechtictvu je vzácnou, a důkazy o takových jedincích, kteří se v registrech objevují, mohou být téměř jedinými důkazy jejich existence.

Většího vhledu do problematiky dluhů, jejich vymáhání a registrací by bylo možné dosáhnout skrze analýzu většího vzorku pramenného materiálu, jako jsou registra půhonná, ale také jim podobným pramenům. Již během badatelské činnosti na předkládané práci jsem spatřil potencial ve srovnání zápisů komorního soudu, kde se objevuje mnoho jmen osob, které se vyskytují v mnou pozorovaných registrech. V rámci východních Čech se nabízí k porovnání i purkrabský soud Hradeckého kraje, o který se již zajímal Karel Malý.¹⁸⁶ Další rozšiřující možnost bádání na práci předkládané problematice se tímto způsobem přímo nabízí.

¹⁸⁶ K. MALÝ, *Poznámky...*, sv. 28, s. 45–74.

3 Prameny

3.1 Nevydané prameny

Národní archiv Praha, fond Nejvyšší purkrabství v Praze 16. stol. – 1871 (1919), inventární číslo 1, signatura F 60 (705), kniha 1.

Národní archiv Praha, fond Nejvyšší purkrabství v Praze 16. stol. – 1871 (1919), inventární číslo 2, signatura F 60 (81), kniha 2.

Národní archiv Praha, fond Nejvyšší purkrabství v Praze 16. stol. – 1871 (1919), inventární číslo 3, signatura F 11 (706), kniha 3.

3.2 Vydané prameny

KALOUSEK Josef a Královská česká společnost nauk, *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, Díl XIII.*, Praha 1894.

KALOUSEK Josef a Královská česká společnost nauk, *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, Díl XVIII.*, Praha 1900.

4 Seznam použité literatury

ADAMOVÁ Karolina – LOJEK Antonín – SCHELLE Karel – TAUCHEN Jaromír, *Velké dějiny zemí Koruny české, Tematická řada: Stát*, Praha 2015.

ADAMOVÁ Karolina – LOJEK Antonín – SCHELLE Karel – TAUCHEN Jaromír, *Velké dějiny zemí Koruny české, Tematická řada: Právo*, Praha 2017.

BOROVSKÝ Tomáš – CHOHLÁČ Bronislav – PUMR Pavel, *Peníze nervem společnosti, k finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007.

BOUBLÍK Jan, *Zlatá a stříbrná mince v peněžní praxi 14. až první polovina 16. století*, in: MUSÍLEK Martin ed., *Ceny - mzdy - peníze: Ekonomické myšlení ve středověkých a raně novověkých městech*, Praha 2023, s. 185–199.

BUŇÁTOVÁ Marie, *Pražští kupci na cestách*, Praha 2013.

BŮŽEK Václav, *Nižší šlechta v politickém systému předbělohorských Čech*, Praha 1996.

BŮŽEK Václav, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995.

BŮŽEK Václav, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989.

ČÁŇOVÁ Eliška, *Zanikání drobných statků na Hradecku*, in: *Práce Krajského muzea v Hradci Králové*, Hradec Králové 1959, s. 115–147.

ČECHURA Jaroslav, *Luxus na dluh?: zadlužení české aristokracie v letech 1550-1650*, Praha 2023.

DOBŘENSKÝ Z DOBŘENIC Jan Maxmilián, *Z Dobřenic je cesta dlouhá*, Havlíčkův Brod 1996.

GRIMM Jacob – GRIMM Wilhelm, *Deutsches Wörterbuch, Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities*. [online], verze 01/23. [cit. 2024-03-26] Dostupné z: <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB?lemid=V13594>

HALADA Jan – DOUBEK František, *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1999.

JANÁČEK Josef, *Doba předbělohorská: 1526-1547, sv. 1, díl 1*, Praha 1968.

JUNGMANN Josef, *Slovník česko-německý, Díl III., P-R*, Praha 1837.

JUŘÍK Pavel, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014.

KLECANDA Václav, *Přijímání do rytířského stavu vzemích českých a rakouských na počátku novověku, Příspěvek k dějinám nižší šlechty*, in: *Časopis archivní školy VI.*, 1928, s. 1–125.

- KREUZ Petr – MARTINOVSKÝ Ivan – VOJTÍŠKOVÁ Jana, *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007.
- KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV. Díl*, Praha 2003.
- LEDVINKA Václav, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách*, Praha 1985.
- MACEK Josef, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526), 2. Šlechta*, Praha 1994.
- MACEK Josef, *Česká středověká šlechta*. Praha 1997.
- MÁLEK Vlastimil, *Dějiny obce Těchlovice na Královéhradecku: (od nejstarších dob do roku 2000)*, Dobřenice 2001.
- MALÝ Karel, *Poznámky k činnosti soudu purkrabího kraje hradeckého na konci 16. stol.*, in: *Právněhistorické studie*, sv. 28, Praha 1987, s. 45–74.
- MATĚJKA František, *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska: studie o přeměnách na feudálním velkostatku v 2. polovině 15. a v 1. polovině 16. století*, Praha 1959.
- MUSIL František – FELCMAN Ondřej – ČECHURA Jaroslav, *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*, Praha 2009.
- MUSÍLEK Martin ed., *Ceny - mzdy - peníze: Ekonomické myšlení ve středověkých a raně novověkých městech*, Praha 2023.
- PEŠÁK Václav, *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953.
- POHANKA Viktor, *Prolegomena do dějin cen a mezd v Kutnohorském revíru první poloviny 16. století*, in: MUSÍLEK Martin ed., *Ceny - mzdy - peníze: Ekonomické myšlení ve středověkých a raně novověkých městech*, Praha 2023, s. 205–226.
- PORÁK Jaroslav, *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980.
- PRAŽÁK Václav, *Nechanice: obrázky ze života a historie města*, Hradec Králové 2018.
- SEDLÁČEK August – LIEBSCHER Karel – LIEBSCHER Adolf, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, Díl 2: Hradecko*, Praha 1894.
- SEDLÁČEK August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, Díl 5: Podkrkonoší*, Praha 1895.
- SEMOTANOVÁ Eva – ŽEMLIČKA Josef, *Věnná města*, Praha 2022.
- SCHULZ Václav, *Soupis register soudu nejvyššího purkrabství pražského*, Praha 1906.
- SÍČ Jan, *Hospodaření tří generací rodu pánů z Pernštejna v průběhu 16. století* [online]. Praha 2012 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/42249/120094745.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- ŠIMEK Tomáš, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1989.
- ŠLECHTA ZE VŠEHRD Antonín Petr, *Z pravěku do novověku: Díl II*, Praha 1928.
- TIKOVSKÝ Ondřej, *S údělem prosebníka: restituční úsilí šlechty českého severovýchodu potrestané pobělohorskými konfiskacemi*, České Budějovice a Hradec Králové 2013.
- VALENTA Aleš, *Finanční poměry české šlechty ve druhé polovině 18. století: (chlumečtí Kinští v letech 1740-1770)*, Hradec Králové 2006.
- VOREL Petr, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2021.
- VOREL Petr, *Petr Hamza ze Zábědovic a regentská správa pernštejnských dominií v Čechách v letech 1550-1552*, in *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice, Série C*, Pardubice 1996, s. 115–142.
- VOREL Petr, *Valy nad Labem 1398-1998: stručná historie 600 let obce*, Valy nad Labem 1998.
- VOREL Petr, *Velké dějiny zemí Koruny české: VII.: 1526-1618*, Praha 2005.
- WOLF Vladimír, *Malé dějiny Pilníkova: vydáno v roce 2014 k pětistému výročí povýšení Pilníkova na město*, Pilníkov 2014.

5 Seznam příloh

5.1 Příloha A

Schéma znázorňující propojenost osob v registrech z roku 1509

